

ALARÇOR PÉTER
KÜLÖNÖS TÖRTÉNETEK

SPANYOLRÓL FORDITOTTA
HUSZÁR VILMOS

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA. 1895.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-12-5 (online)
MEK-16094

TARTALOM

A HALÁL BARÁTJA.

(Fantasztikus mese).

I.

Érdemek és szolgálatok.

II.

Több szolgálat és érdem.

III.

Hogyan tanulja meg Gil Gil egy óra alatt az orvostudományt.

IV.

Egy kis eltérés tárgyunktól.

V.

A biztos a kétséges helyett.

VI.

Előleges értekezlet.

VII.

A királyi szoba.

VIII.

Leleplezések.

IX.

A lélek.

X.

Holnap.

XI.

Gil boldoggá lesz és befejezi ennek a történetnek első részét.

XII.

Napleszálltakor.

XIII.

Holdfogyatkozás.

XIV.

Utoljára volt! - orvos barátom.

XV.

A visszafelé folyó idő.

XVI.

A *Halál* komolylyá lesz.

Befejezés.

A FEKETE SZEMEK.

(Skandináv történet).

EGY ESZTENDŐ SPITZBERGEN.

(Mese a jégről).

A HALÁL BARÁTJA.

(Fantasztikus mese).

I.

Érdemek és szolgálatok.

Hősünket mindenki szegény, nyulánk természetű, jóságos fekete szemű, sima homloku, csodaszép kezű, halvány arcú fiatal embernek ismerte, ki ütött-kopott öltözetet viselt; nagyon büszke, magába vonuló és mogorva kedélyű volt. Tizenkilencedik évét élte és Gil Gilnek hívták.

Gil Gilnek atyja, de már nagyapja, dédapja, ősapja is a cipésmesterséget üzte; anyjának, Lopez Krisztinának, kit hősünk születésekor vesztett el, szülei, nagyszülei ugyancsak cipésművészek valának.

Gil János, mélabus hősünk atyja, fiát csak akkor kezdte szeretni, midőn ő is, fia is árván állottak a világon..., ebből én azt a merész következtetést vonom le, hogy a jámbor cipész és Lopez Krisztina házassága a rövid, de szerencsétlen házasságok mintaképe lehetett.

Gil Gil szüleinek házassága után hét hónap múlva született... Mondtuk, hogy a házasság nem volt boldog; mindazáltal Lopez Krisztina megérdemelte volna, hogy jobban megsirassák mint a hogy férje tevé, mert midőn az ősei cipésműhelyéből a férje cipésszégébe került, rendkívüli szépségén, drága ruháin, finom ágyneműin kívül egy gazdag, állandó megrendelőt is hozott férjének hozományul; ez az állandó megrendelő gróf volt: Rionuevo gróf, kinek néhány hónapon át, - ha nem csalódunk, hát hét hónapig - az a különös szeszélye volt, hogy kicsiny, finom lábacskáit a jámbor János mester esetlen cipőibe bujtassa.

De mindennek most nagyon kevés köze van elbeszélésünkhöz, melynek címe: *A halál barátja*.

Csak azt kell tudomásul vennünk, hogy Gil Gil tizennégy éves korában már apa, azaz a becsületes varga nélkül állott a világon s már-már kifogástalan cipőfoltozó vált belőle, midőn a nemes Rionuevo gróf megsajnálta az árván maradt ifjút s apród minőségben magához vette palotájába, nem kis bosszuságára a grófnő ő Méltóságának, kinek már tudomása volt Lopez Krisztina e magzatáról.

Hősünk a gróf palotájában némi oktatásban részesült: megtanították írni, olvasni, a keresztény vallás aaptanaira, úgy hogy már latinul is kezdhetett tanulni a gróf házába bejáratos jezsuita szerzetestől. Valóban ezek is voltak a Gil Gil életének legboldogabb napjai; nem azért, mintha a szegénynek nem jutott volna ki a szidalmakból is, (melyekben a grófnő bőven részesítette, minden percben emlékeztetve őt a szurkos fonálra és a lábszijra) hanem mert esténként Monteclaro herceg házába kísérhette pártfogóját; a hercegnek pedig gyönyörű szép leánya volt, kire mint leendő egyetemes és egyedüli örökösre, apja óriási vagyona vala szállandó... az ifju leány csodaszép volt, noha apját elég rút és mogorva embernek tartották.

Tizenkettedik tavaszában ragyogott Heléna, midőn Gil Gil megismerkedett vele; és minthogy a herceg házában a fiatal apródot - Rionuevo gróf jámbor hazugsága folytán - valamely elszegényedett nemesi család sarjának tartották, az arisztokrata leány nem találta rangján alul valónak, együtt játszani vele mindazokat a játékokat, melyeket a gyermekek játszani szoktak; később aztán, kölcsönös gyöngédségük és szeretetük növekedtével, el is jegyezték egymást; a leány ekkor tizennégy, a fiu tizenhat éves volt.

Igy telt el még három év.

A cipészfíu ezen idő alatt a fény és öröm légkörében élte napjait; bejáratos volt az udvarba, érintkezésbe jött a főnemesekkel, elsajátította modorukat; törni kezdte a francia nyelvet, (mely akkorában nagyon divatozott) és megtanult lovagolni, táncolni, egy keveset sakkozni és bűvészetet űzni.

De ekkor harmadszor kopogtatott be a halál... és ezuttal még kegyetlenebbül járt, mint az előbbi két ízben, mert hősünk jövőjét teljesen megsemmisítette. Rionuevo gróf hirtelen meghalt, a nélkül, hogy végrendeletet hagyott volna hátra. Az özvegy grófnő pedig, aki szivéből gyűlölte megboldogult férje védencét, könnyes szemmel és gyilkos mosolylyal ajakán, tudtára adta Gilnek, hogy haladéktalanul hagyja el házát, mert jelenléte folytonosan férjére emlékezteti és ez még jobban elszomorítja.

Gil Gil azt hitte, hogy bűvös-bájos álomból ébred fel, vagy hogy isszonytató lidércnyomás nehezkedik egész lényére. Maga tépte darabokra ruháit, melyeket a házból való kiűzetése után is meg akartak hagyni birtokában és keservesen könnyezve hagyta el az immár barátságos hajlékot nem nyújtó palotát.

A mint nyomorogva, mindenkitől elhagyatva szanaszét bolyongott s nem volt hová lehajtania fejét: egyszer csak eszébe jutott a szerencsétlennek, hogy a Vistilla-városrész egyik utcácskájában egy kis boltja és abban néhány ládába zárt cipészszerzősége van; a bolt bére volt adva a szomszédság legöregebb asszonyának, akinek házában szegény Gil sok csókot és nyalánkságot kapott a jámbor Gil János életében... Ehhez ment el tehát; az öreg asszony még élt; a szerzősége jó karban voltak; a bolt bére pedig ezalatt néhány aranyra szaporodott fel, melyeket a jó öreg asszony örömkönyeivel áztatva adott át hősünknek.

Gil elhatározta, hogy az öreg asszonynál fog lakni; ismét előveszi régi mesterségét, elfelejti a lovaglást, vívást, táncolást, sakkozást... Csak Helénát, Helénát nem felejt el soha!

Ez utóbbira képtelen is lett volna, noha tisztában volt magában azzal, hogy ő reá nézve a leány, vagy a leányra nézve ő már meghalt; mielőtt azonban szerelméről végkép lemondott volna, utolsó istenhozzádót akart mondani annak, aki szivének már oly régóta bálványja volt.

Egy napon tehát legdiszesebb lovag-ruháját öltve magára, a herceg háza tája felé tartott.

A kapu előtt utra készen kocsi állott, melybe négy ló volt befogva.

Heléna szállott belé, atyjától kísérvé.

- Gil! - kiáltott fel nyájasan, midőn meglátta az ifjút.

- Induljunk! - szólt oda a herceg a kocsisnak, anélkül hogy leánya felkiáltását hallotta, vagy Rionuevo egykori apródjára ügyet vetett volna.

A lovak gyorsan elrobogtak.

A szerencsétlen imádottja után nyújtá karjait, s nem volt még annyi ideje sem, hogy egy istenhozzádót mondjon neki.

- A viszontlátásra - dörmögte a kapus, - be kell zárnom a kaput.

Gil felocsudott kábultságából.

- Elutaztak? - kérdé.

- Igen, - uram, Franciaországba, - felelt szárazon a kapus, Gil orra előtt becsapva a kaput.

A volt apród kétségbeesettebben tért haza mint valaha; diszes ruháját levetette és elcsukta; a lehető leghanyagabbul kezdett öltözködni; haját lenyiratta, pelyhedzni kezdő bajuszát leborotváltatta és aztán birtokába vette azt a háromlábú széket, melyen Gil János a kaptafák, dikicsek, fonalak és szurok között negyven éven át munkálkodott.

Ebben az állapotban találjuk őt e történet kezdetekor, a melynek - mint már mondtuk - *A halál barátja* a címe.

II. Több szolgálat és érdem.

Az 1724. év júliusa vége felé járt.

Gil Gil már két év óta cipéskedett; de azért nem kell hinni, hogy megnyugodott sorsában.

Éjjel-nappal kellett dolgoznia, hogy a betevő falatot megkereshesse és folyton-folyvást azon panaszkodott, hogy finom kezei mindennap durvábbak lesznek; mikor aztán nem voltak megrendelői, olvasott és még véletlenségből se nézett szokott korcsmája tája felé. - Így élt magánosan, csöndesen, hipokondrikusan és minden mulatsága abból állott, hogy az öregasszony ajkairól hallgatta Lopez Krisztina szépségének és Rionuevo gróf nemeslelkiségének a dicsőítését.

Most, vasárnap a dolog teljesen más képet mutatott. - Gil Gil magára öltötte egykori apróruháját, melyhez a hét többi napján hozzá se nyult volna és elment a San-Millan-templom lépcsőihöz; e templom Monteclaro palotájához nagyon közel esett és boldogabb időkben az ő felejthetetlen Helénája idejárt misét hallgatni.

Év év után telt el, anélkül hogy imádottja eljött volna. De legalább találkozott itt olyan tanulókkal és apródokkal, akikkel gyermekkorában sok időt töltött együtt és kik értesítették őt mindarról, a mi a magasabb körökben történik, melyekkel ő már nem érintkezett; ...ezektől egész bizonyossággal megtudta, hogy imádottja Franciaországba utazott... - Különben e városrészben senki sem sejtette, hogy ifjunk foglalkozásra nézve egyszerű cipőfoltozó; mindnyájan azt hitték, hogy Rionuevo gróftól örökölt valamely birtokán él, mert a nemes gróf életében sokkal nagyobb szeretetet tanusított az ifju apród iránt, semhogy elhíhették volna, hogy nem gondolt jövőjének biztosításával.

A dolgok ilyenén állásában és abban az időben, amelyről e fejezet elején szözlöttünk, Gil Gil egy ünnepezen a fennemlített templom kapujánál állván, fényes kísérettel két pompásan öltözött uri nőt látott megérkezni, a kik eléggé közel mentek el mellette, hogy egyikükben fatális ellenségét, Rionuevo grófnőt ismerhesse föl.

Ifju emberünk már a sokaságba akart elegyülni, midőn a másik nő fellebbentette fátyolát és - oh boldogság! - Gil Gil imádott Helénáját, keserü fájdalmainak édes okozóját ismerte fel benne.

A szegény fiatal ember felsikoltott roppant örömeben és a szépséges nő felé közeledett.

Heléna rögtön megismerte és ép oly gyöngédséggel kiáltott felé, mint két évvel azelőtt:

- Gil!

Rionuevo grófnő karját nyújtotta Monteclaro herceg örökösnoájének és Gil Gil felé fordulva ezt mondá:

- Mondtam már neked, hogy meg vagyok elégedve cipésszemmel... Én nem viselek foltos cipőt!... hagyj hát békében!

Gil Gil halottsápadt lett és a padozat köveire rogyott.

Heléna és a grófnő a templomba hatoltak.

Két vagy három deák, kik e jelenet szemtanúi voltak, torkuk szakadtából kezdtek nevetni, noha nem tudták egészen megérteni a dolog mibenlétét.

Gil Gilt hazavezették.

Itt új csapás várt rája.

Az öreg asszony, ki egész családjá volt, meghalt abban a betegségében, melyet *végelgyengülésnek* neveznek.

Gil agybetegségbe esett s baja oly mérvet öltött, hogy már a sir szélén állott.

Mikor magához tért, megtudta, hogy hosszú betegsége alatt egy még nálánál is szegényebb utcájabeli szomszédja ápolta, aki, hogy az orvost és gyógyszereket megfizethesse, kénytelen volt eladni a butorokat, a szerszámokat, a boltot, a könyveket, sőt még ifjunk szép lovagöltözetét is.

Két hónap multával rongyosan, zsebében egy fillér nélkül, család és barátok nélkül, az öreg asszony nélkül, kit már úgy megszeretett, mint édes anyját és, a mi mindennél rosszabb volt, minden remény nélkül, hogy valamikor visszajuthasson ifjusága első éveinek barátnőjéhez, éjjeleinek álmához, imádott Helénájához, Gil Gil elhagyta boltját (őseinek menedékhelyét és már más cipész tulajdonát) és találmra tartott az utjába eső utca felé, anélkül hogy tudta volna, hová menjen, mit tegyen, kihez forduljon, miként éljen meg...

Esett az eső... Este volt, egyike azoknak a szomorú estéknek, a melyeken még az órák is a halál óráját kongják; amelyeken az eget felhő, a földet sár födi; amelyeken a nyirkos és fagyos levegő megállítja az ember szíve verését; amelyeken minden szegény éhezik, minden árva fázik és minden szerencsétlen irigyli azokat, kik már meghaltak...

Egészen beéjjeledett már és Gil Gil, kit láz emésztett volt, egy kapu alá futott és végtelen keservesen sirni kezdett...

A *halál* gondolata támadt fel ekkor elméjében, de nem az a halál, mely a félelem rémei és az agónia küzdelmei között jelentkezik, hanem a nyájas, szép, megdicsőítő halál, amelyről Espronceda¹ beszél.

A szerencsétlen szívére tette kezét, mintegy azért, hogy megtartsa benne azt az édes-bájos képet, mely oly nagy enyhülést, annyi üdvöt és boldogságot adott neki, és, hah! mozdulat közben úgy érezte, hogy kezei egy zsebében lévő kemény tárgyon akadtak meg.

A visszahatás hirtelen jött; az élet vagy az életfentartás eszméje, mely nyomasztólag keringett Gil Gil agyában, üzetve az imént említett másik eszmétől, teljes erejével kapcsolódott hozzá ehhez a váratlan esethez, mely már a sir szélén kínálkozott neki.

A remény ezer meg ezer csábító szót sugott fülébe, a melyekre hallgatva, hinni kezdte, hogy az a kemény tárgy, melyet megtapintott, pénzdarab vagy valami drágakő, vagy talizmán..., egy szóval olyas valami lesz, ami életet, szerencsét, gazdagságot és dicsőséget adhat (a mi a legkevesebb volt még ahhoz, hogy Helénát birhassa); és *megállj*-t mondván a halálnak, kezével a zsebébe nyult.

De jaj! a kemény tárgy vitriol-oldatos üvegcsé volt, amely folyadékra mesterségében volt szüksége. Ez volt cipész-szerszámainak utolsó maradványa, és megmagyarázhatatlan módon került zsebébe.

A hol tehát a szerencsétlen mentő-horgonyra vélt bukkanni, ott kezei méregre, erős, maró méregitalra akadtak.

---

¹ Híres spanyol költő, szül. 1810, megh. 1842. - Ford.

- Halljunk meg hát! gondolá magában.

És ajkaihoz emelé az üveget...

Egy gránithideg kéz tette vállaira kezét és nyájas, gyöngéd, égi hang feje fölött ezeket a szavakat suttogta:

- *Hohó*, barátom!

III.

Hogyan tanulja meg Gil Gil egy óra alatt az orvostudományt.

Semmiféle szavak nem lephették volna meg annyira Gil Gilt, mint azok, melyeket éppen hallott:

- Hohó, barátom!

Hisz neki nincs barátja.

Még inkább megdöbbenette annak a borzasztó hidegnek az érzete, melyet a sötét alaknak keze gyakorolt rája, de különösen szavainak hangja, mely, mint az északsarki szél, csontjainak, velejéig hatolt.

Mondtuk, hogy az éj nagyon sötét volt...

A szegény árva nem vehette ki tehát az ujonnan érkezett lény arcvonásait; noha látta fekete talárját, mely sem női-, sem férfi-ruhához nem hasonlított.

Kétséggel, titokzatos fájdalommal telten, sőt bizonyos élénk kíváncsisággal kelt föl Gil annak a kapunak a küszöbéről, a melyen meghuzódott és bágyadt, fogainak vacogásától megszakított hangon rebegte:

- Mit akarsz tőlem?

- Azt majd én kérdelem tőled - felelé az ismeretlen lény, karját gyöngéd nyájassággal fűzve a Gil karjába.

- Ki vagy? - felelé a szegény cipész, ki azt hitte, hogy rögtön meghal az ismeretlen karjának fagyos érintésétől.

- Az vagyok, akit keresel.

- Ki? - Én? Én nem keresek senkit - felelé Gil, kibontakozni igyekezvén az ismeretlen karjából.

- Oh!... Bocsáss el...

- Csillapulj, Gil; én semmi rosszat nem akarok tenni neked, - szólt a titokzatos lény. - Jöjj velem! Hisz reszketsz az éhségtől és hidegtől... Ott látok nyitva egy korcsmát, melyben ma éjjel éppen valami dolgom esik. Gyerünk be, eszel majd valamit...

- Jó, jó; de hát ki vagy? - kérdé Gil, kinek kíváncsisága fölibe látszott emelkedni minden egyéb érzésének.

- Már megmondtam mindjárt jöttemkor: *barátok vagyunk*... Azt hiszem, te vagy az egyedüli, kít a földön ezen a néven nevezek! A lelkifurdalás vonz hozzád. Én voltam oka minden szerencsétlenségnek...

- Én nem ismerlek téged - viszonzá a cipész.

- Pedig bizony sokszor jártam házadban! Miattam maradtál anya nélkül világra jöttödkor; én voltam oka annak a szélütésnek, mely Gil Jánosnak oltotta ki életét; én kergettelek ki Rionuevo kastélyából; én öltem meg egy szép vasárnapon agg lakótársnődet; és végül én tettem zsebedbe azt a vitriol-oldatos üvegecskét...

Gil reszketett, mint a nyárfalevél, úgy érezte, hogy haja az égnek mered és mintha megfeszült izmai rögtön elszakadnának.

- Az ördög vagy! - kiáltotta kimondhatatlan félelemmel.

- Ifju, - viszonzá a gyászba öltözött ismeretlen, szeretetre méltó feddő hangon - miből következteted ezt? Én valamivel több és jobb vagyok, mint az a szomorú lény, a melyet említettél.

- Ki vagy hát?

- Menjünk csak be a vendéglőbe; ott majd megtudod.

Gil gyorsan belépett; benn aztán az ismeretlen lény felé fordította a szobát megvilágító lámpást és nagy kíváncsisággal nézett reá...

Körülbelül harminchárom éves magas, szép, halvány ember volt; széles fekete tunikát és fekete köpenyt viselt; hosszú haját pedig ugyancsak gyászfekete frigiai sipka fedte.

Arcán nyoma se volt a szakállnak és még sem lehetett volna nőnek tartani. De férfinak se látszott, noha vonásainak férfias, erélyes kifejezése volt.

Valóban, nem nélküli emberi lénynek, lélek nélküli testnek, vagy helyesebben mondva: véges, halandó test nélküli léleknek látszott. Azt lehetett volna hinni, hogy a személyiség negációja volt...

Szemei, melyekben semminő fény sem ragyogott, a pokol sötétségére emlékeztettek... Olyan sötétbus, gyászos, halotti szemek voltak... De oly békét sugárzó, ártatlanok, némaságukban oly mélyek, hogy az ember szeme nem igen tudott megválni nézésüktől. Ugy vonzottak magukhoz, mint a tenger; mint a feneketlen örvény; s vigasztalólag hatottak, mint a feledés...

Igy esett aztán, hogy Gil, amint néhány percig erre az élettelen szempárra nézett, úgy érezte, hogy a föld a semmiségbe vész körülte és hogy a világ zaja a széltől támasztott viharéhoz válik hasonlóvá...

Ekkor a titokzatos lény e szavakat hallatta:

- Én a *Halál* vagyok, kedves barátom... Én a *Halál* vagyok, és Isten küldött engem éretted... Igen, Isten, ki számodra helyet tart fenn az égben! Öt izben hoztam rád boldogtalanságot és én, a könyörtelen istenség, megsajnálalak téged. Midőn ma éjjel isten meghagyta, hogy ítélőszéke elé vigyem vétkes lelkedet, arra kértem, hogy bizza rám életedet és engedje meg, hogy egyideig mellettem élhess; megfogadtam neki, hogy idő múltán büntől megtisztítva és dicsőségéhez méltóan adom kezeibe lelkedet. - Az ég meghallgatta kérésemet. Te vagy az első halandó, akit megérintettem, anélkül, hogy teste hamvakká porlott volna szét. Te vagy egyedüli barátom. - Hallgass most rám s megmondom, hogy melyik az az út, mely boldogsághoz és örök üdvösséghez vezet.

A mint a *Halál* így beszélt, Gil Gil egy érthetetlen szót rebegett el.

- Értelek - felelt a halál - Monteclaro Helénát említetted.

- Ugy van - válaszolt az ifju.

- Esküszöm neked, hogy csak te és én fogjuk őt karjainkba ölelni! És aztán ismétlem, hogy úgy ezen, mint a más világon boldoggá teszek. Ehhez elég az én hatalmam... Mert, barátom, én nem vagyok a Mindenható... Hatalmam nagyon korlátolt, nagyon szomorú. Nekem nem adatott hatalom teremtenem. Az én tudásom csak a rombolás. - Mindazáltal módomban van, hogy téged oly erővel, hatalommal és gazdagsággal ruházzalak fel, mely fölér a fejedelmével és a császárokéval... Megteszek orvosnak; *orvos-társamnak*, olyan orvosnak, aki megismer, lát engem és szólhat hozzám. A többit kitalálhatod.

Gil Gil csak ámult-bámult.

- Vajjon igaz volna-e? - kiáltott fel, mintha valami gonosz álommal kezdene.

- Minden igaz, amit mondtam és amit mondani fogok. De most csak azt kell még veled közlenem, hogy nem a Gil János gyermeke vagy. Én hallom a haldoklók vallomásait és tudom, hogy te Rionuevo grófnak, elhunyt pártfogódnak és Lopez Krisztinának természetes fia vagy.

- Oh, hallgass! - kiáltott fel a szegény ifju, kezével eltakarva arcát.

Egyszerre csak, mintha agyán valami hirtelen támadt eszme cikkázott volna át, leirhatatlan borzalommal kiáltott fel:

- Te tehát egy napon Helénát is meg fogod ölni?

- Légy nyugodt - felelé az istenség, - Heléna soha sem hal meg rád nézve. Felelj tehát:

- Akarsz-e barátom lenni vagy nem?

Gil ezzel az új kérdéssel válaszolt:

- Viszont aztán nekem adod-e Helénát?

- Mondtam, hogy igen.

- Akkor itt a kezem, - szólta az ifju, a *Halál* felé nyujtva karját. - De e pillanatban az előbbinél még borzasztóbb gondolat villant át agyán.

- Ezzel a kézzel, amelylyel most az enyimet szorítod meg, - mondá - szegény anyámat is megölted.

- Igen, anyád meghalt... - felelt a *Halál*. - De tudd meg, hogy a legkisebb fájdalmat sem okoztam neki... Én senkinek sem okozok szenvedést! A ki titeket mindaddig gyötör, míg lelketeket ki nem lehellit, az versenytársam: az *Élet*; az élet, amelyhez úgy ragaszkodtok.

Gil minden válasz helyett a *Halál* karjaiba dőlt.

- Induljunk tehát, - szólta a gyászba öltözött lény.

- Hová?

- A Granjába,² ahol majd megkezded orvosi működésedet.

- De hát kihez megyünk?

- V. Fülöp ex-királyhoz.

- Hogyan? hát V. Fülöp haldoklik?

- Még nem; előbb még uralkodni fog egy ideig és te teszed majd fejére a koronát.

Gil lehorgasztotta fejét e sok, zsibongó új eszme súlya alatt.

---

² A spanyol királyok híres kéjvára; V. Fülöp építtette. - Ford.

A *Halál* karon fogta és kivezette a korcsmából.

Még alig értek az ajtóhoz, midőn hátuk megett isszonyu sirást és jajveszékelést hallottak.

A vendéglő tulajdonosa halt meg.

IV.

Egy kis eltérés tárgyunktól.

A mikor Gil Gil kiért a korcsmából, oly nagy változást vett észre maga magán és az egész természetben, hogy, ha csak oly erős kar nem vezette volna, mint a minő *Halálé*, bizonyára megsemmisülve rogyott volna a földre.

Hősünk ugyanis olyas valamit érzett, a mit semmi más ember nem érezhetett: a földnek kettős mozgását, a mint az a nap és a saját tengelye körül forgott!

Viszont aztán nem érezte saját szive verését.

Különben bárki vizsgálta volna meg a hold szende fényénél a volt cipész arcát, úgy találta volna, hogy az a mélabus arckifejezés, mely azelőtt is széppé tette, csodálatos módon szebbült. Bársonyfekete szeme már ugyanazt a titokzatos békét árasztá maga körül, mely a *Halál* megszemélyesítőjének szemében honolt. Hosszu, sűrű, hollófekete haja a sirkövek alabastromjához hasonló halvány arcot körített, mely egyidejűleg ragyogó és sötét is volt, mintha siri fény ömlött volna rajta el, a mely gyöngéden szűrődött át pórusain... Mozdulatai, viselkedése, testtartása, minden megváltozott rajta, s bizonyos szoborszerű, természetfölötti kifejezést adott arcának; úgy hogy bárhol fordult volna is meg Gil, a legérzékletlenebb nőknél, a legbüszkébb hatalmasoknál, a legbátrabb vitézeknél is felsőbb rendű lény számba jöhetett volna.

A két barát lassan ballagva a Sierra felé tartott.

Valahányszor egy város vagy fala mellett haladtak el, a lélekharang bus kongása, a térben szálldogáló halálküzdelem sóhaja jelezték ifjunknak, hogy a *Halál* nem vesztegeti idejét hiába; hogy karja elér mindenüvé és léptei nyomán széles e föld színén gyász és pusztulás fakad.

Nagy és senkitől se sejtett dolgokkal ismertette meg a *Halál* védencét.

Ellensége lévén a Történelemnek, nagy örömét találta abban, hogy állítólagos hasznosságát bizonyitgassa és ezért úgy adta elő a dolgokat, a hogy megtörténtek és nem úgy, amint az emlékirások és krónikák fentartották őket.

A mult titkos mélyei megnyiltak Gil Gil ámulatba ejtett képzelete előtt, szeme előtt nagy fontosságú dolgokról hullott le a lepel, mely birodalmak és az egész emberiség sorsát fődte; feltárult előtte az élet eredetének nagy titka, tisztán látta félelmetes és nagy misztériumát a végnek, a mely felé mi halandók haladunk, és e magas filozófia sugarai megvilágosították neki azokat a törvényeket, amelyek szerint a kozmikus anyag kifejlődik és sokféle nyilatkozásai: ásványoknak, növényeknek, állatoknak, csillagzatoknak, ködfoltoknak és világoknak nevezett formákban végbemennek.

Az élettan, földtan, vegytan, növénytan: minden uj világosságban tünt fel a volt cipész szemei előtt és megismertette vele az élet, a mozgás, a reprodukció, a szenvedély, az érzés, az eszme, a lelkiismeret, a gondolkodás, az emlékezet, az akarat vagy vágy titokzatos forrásait.

Csak Isten, egyedül csak az Isten maradt elfátyolozottan a fény e tengereinek sötét mélyében.

Isten, csupán Isten állott az életen és halálon kívül; egyedül ő esett az egyetemes összességen kívül, ő, ki egymaga van és magasabb mint lényeg; egyedüli mint szubsztancia; független, szabad és mindenható mint cselekvő. - A *Halál* nem bolygatta a Teremtőt végetlen sötétségében. *Őt* nem! Örökkévalósága, változhatatlansága, áthatolhatatlansága homályba borították Gil Gil szemét, a ki lehajtva fejét, imát rebegett és hitt... és még *nagyobb tudatlanságba* esett, mint a minőben volt, mielőtt a *Halál* örvényébe zuhant volna le...

V.

A biztos a kétséges helyett.

1724. augusztus 30-ának délelőtti 10 órája volt, midőn Gil Gil, tökéletesen betanítva az előttünk ismeretes negatív hatalmasságtól, behatolt a San-Ildefonso-palotába és kihallgatást kért V. Fülöptől.

Emlékezetébe akarjuk juttatni az olvasónak ennek az uralkodónak helyzetét, melyben azon a napon és abban az órában volt, a melyről az imént szóltunk.

Az első spanyol Bourbon, XIV. Lajos unokája, akkor fogadta el a spanyol koronát, midőn már nem volt reménye ahhoz, hogy a francia trón birtokába juthat. De miután hercegi nagybátyái és unokafivérei közül többen meghaltak, kik elválasztották őt szülőföldjétől, hogy ezen is uralkodhassék, arra az esetre, ha unokaöccse, XV. Lajos, (ki nagyon beteges és csak tizen-négy éves volt,) meg találna halni: lemondott Kasztília koronájáról fia, I. Lajos javára, ő maga pedig San-Ildefonzóba vonult.

A dolgok illetően állásában pedig az történt, hogy XV. Lajos egészsége nemcsak hogy némileg helyreállott, hanem I. Lajos ágyban fekvő beteg lett s a himlő oly veszélyesen támadta meg, hogy már életéért kezdtek aggódni!... Tíz, a Granjától Madridig felállított futár minden órában értesítette a királyt fia hogylétéről és a nagyravágyó apa, kinek becsvágyát második neje, a híres Farnesio Izabella (ki még nagyravágyóbb volt, mint férje) is szította, nem tudta magát mire elhatározni ebben a váratlanul támadt komoly zavarban.

Előbb üresedik-e meg Franciaország trónja, mint Spanyolországé? Kinyilatkoztassa-e újból Madridban, hogy uralkodni akar s hogy fia örökségét szándékszik átvenni?

De ha nem ez hal meg? Nem volna-e nagy ügyetlenség felfődni egész Európa előtt lelkének legtitkosabb gondolatát? Nem fogja-e ezzel megsemmíteni azt a nagy áldozatot, hogy két hónapig visszavonulva élt? Nem mondana-e ez által örökre le arról az édes reményről, hogy valamikor Szent Lajos vágyva-áhitozott trónján üljön? Mitevő legyen hát? Várjon? Ez annyi lett volna, mint elvesztegetni a drága időt. A kormánytanács borzadt és minden befolyást megvont tőle az államügyekben. Egy lépéssel életének egész nagyravágyását és az utódok előtt nevét is beszennyezheti.

Igy csalódott tehát V. Károly, mert a világ kísértései a pusztaságban támadták meg és nagyon drágán fizette meg a bizonytalanság ez óráiban lemondásának képmutató voltát.

Ilyen körülmények közt jelentkezett a mi Gil Gil barátunk a gondolatokba mélyedt Fülöpnél, azt mondván, hogy fontos közleni valója van vele.

- Mit akarsz? - kérdezte tőle a király anélkül, hogy ránézett volna, midőn észrevette, hogy szobájában van.

- Felséges Uram, - felelt Gil Gil bátran - csak nézzen reám. Ne tartson tőle, hogy gondolatát kitalálom, mert előttem úgy sincs titok.

V. Fülöp gyorsan megfordult ez ember felé, kinek hangja, mely oly száraz és hideg volt, mint az igazság, melyet feltárt: a vért is megfagyasztotta szívében.

De haragja eltűnt, midőn szeme a *Halál barátjának* gyászos mosolyával találkozott.

Valami babonás rémület vett erőt rajta, midőn Gil Gil szemeire tekintett és reszkető kézzel az asztalán levő csengetyühöz nyulva, ismételte előbbi kérdését:

- Mit akarsz?

- Uram, én orvos vagyok... - felelt nyugodtan az ifju - és olyannyira bizom tudományomban, hogy még azt is merészkedem megmondani felségednek: mely napon, mely órában és mely pillanatban fog meghalni I. Lajos.

V. Fülöp nagyobb figyelemmel nézett a rongyos öltözetű fiatal emberre, kinek arca ép annyi szépséget, mint természetfölöttit mutatott.

- Beszélj, - szólt a király minden válasz helyett.

- Nem úgy, uram király! - viszonzá bizonyos gúnnyal Gil. - Előbb a jutalomban kell meg-egyezkednünk.

A király e szavak hallatára bölintott egyet fejével és mintha álomból ébredt volna fel: egész más világításban tünt fel neki ez a jelenet és szinte szégyenlenni kezdé magát, hogy egész idáig engedte jutni a dolgot.

- Hé, - kiáltá, a csengetyühöz nyulva - fogja meg ezt az embert.

Egy testőrkapitány lépett elő és kezét Gil Gil vállára tevé.

Ez teljesen megtartotta hidegvérűségét.

A királyt most ismét elfogta előbbi babonás érzése, s fél szemmel újból a különös orvosra pislantott... Aztán felkelt, a mi nagy erőmegfeszítésébe került, mert néhány nap óta tartó rosszulléte ez időtájt még sulyosabb mérvet öltött, és így szólt testőrkapitányához:

- Hagyj bennünket magunkra.

Majd Gil Gillel szemben ült le, s mintha el akarta volna oszlatni félelmét, tettetett nyugalommal kérdezé:

- Ki ördög vagy, te bánat fia?

- A *Halál barátja* vagyok, - felelt komoly nyugalommal Gil.

- Nagy jó uram és minden vétkesek ura,... - rebegé feldúlt arccal a király, hogy elrejtse gyermekes rémületét, - hát mit tartsz fiunkról?

- Azt tartom, uram - szólt Gil Gil, egy lépést téve a király felé, ki erre önkénytelenül hátrált, - hogy egy koronát hozok önnek... de azt nem mondom meg, hogy melyiket: a spanyolt vagy a franciát, mert ez az a titkom, melyért önnek meg kell nekem fizetnie. Mondom, igen drága időt vesztegetünk és gyorsan s világosan kell önnel szólnom. - Hallgasson tehát figyelemmel reám. - I. Lajos a halállal küzd... Betegsége mindazáltal jóra fordulhat... Felséged a *lupus in fabula*...

V. Fülöp közbevágott Gil Gil szavába:

- Mondj csak el mindent, ami tetszik! Mindent hallani akarok tőled... Így is, úgy is az akasztófa vár rád...

A *Halál barátja* vállát vonogatta és így folytatta beszédét:

- Mondtam, hogy felséged a *lupus in fabula*. Spanyolország koronája felségedé volt s azért mondott le róla, hogy fejére tehesse Franciaországét; az öné most gyermeke bölcsőjében veszhet oda, XV. Lajos felölti a magáét és ön az egyik s a másik nélkül marad...

- Ugy van! - kiáltott fel V. Fülöp, ha nem is a hangjával, legalább a tekintetével.

- Most - folytatá Gil Gil, megértvén a király tekintetét, - most, midőn felséged közelebb áll Franciaország, mint Spanyolország trónjához, ennek az eshetőségnek van kitéve... XV. Lajos és I. Lajos, a gyermek-királyok, betegek. Ön mindkettőjük trónját örökölheti, de felségednek arra van szüksége, hogy néhány órával előbb tudja, hogy a kettő közül melyik hal meg hamarabb. - I. Lajos nagyobb veszélyben forog: de viszont szebb Franciaország koronája. Innen származik felséged ingadozása... Könnyen érthető, hogy mitől tart... Nem mer Szent-Ferdinánd kormánypálcája után nyulni, félvén, hogy fia meggyógyul s a történelem méltatlanul bánik majd el önnel és franciaországi párthivei is elhagyják. De viszont nem meri elszalasztani a zsákmányt, melyet fogai közt tart, attól félve, hogy az a másik, melyet lát, csak árnyék és illuzió!

- Beszélj, beszélj! - felelt Fülöp aggodalmasan, azt hívén, hogy Gil már bevégezte mondani-valóját. - Beszélj! Innen ugyanis olyan börtönbe kerülsz, hol csak a falak fogják hallhatni a szavadat!... Beszélj!.. Tudni akarom, hogy a világ mit tart szándékaimról!

Az ex-cipész megvetően mosolygott.

- Börtön! akasztófa! - kiáltott fel - ez minden, a mit ti királyok tudtok! De én nem ijedek meg. - Hallgasson rám még egy keveset, mindjárt végére értem mondani valómnak. - Én nekem, felséges uram, arra van szükségem, hogy udvari orvos legyek, hercegi címet kapjak és még ma harmincezer pezót³ keressek Öntől... Felséged nevet? - Pedig nekem minderre épp oly szükségem van, mint felségednek arra, hogy tudja, meghal-e I. Lajos himlőben vagy nem!

- Micsoda? és ezt te tudnád? - kérde halkán a király, ki nem tudott megszabadulni attól a borzalomtól, melyet ez a fiatal ember okozott neki.

- Ma este megtudhatom.

- Hogyan?

- Már mondtam önnek, hogy a *Halál barátja* vagyok.

- És mit jelent ez? Magyarázd meg!

- Hogy ez mit jelent... azt magam sem tudom. Vezessen felséged a madridi palotába... Mutassa meg az uralkodó királyt és én megmondom a végzést, melyet az Örökkévaló irt homlokára.

- És ha tévednél? - mondá az Anjou, közelebb járulva Gil Gilhoz.

- Akkor felséged felakasztat... és e célból őrizet alatt tarthat addig, ameddig önnek tetszik.

- Tehát boszorkány vagy! - kiáltott fel Fülöp, hogy valamiképp igazolja a hitelt, melyet Gil szavainak adott.

- Felséges uram, - felelt Gil, - nincsenek már boszorkányok. Az utolsó boszorkányt XIV. Lajosnak és az utolsó, kit megbüvöltek, II. Károlynak hívják. - Spanyolország koronája, melyet ezelőtt huszonöt évvel egy félőrült király végrendeletébe burkolva vittünk el önnek Párisba: megváltott minket a démon fogságából, amelyben V. Károly lemondása óta éltünk. - Ezt felséged jobban tudja, mint bárki más.

---

³ Spanyol pénzdarab, melynek a mi pénzünk szerint körülbelül 5 korona felel meg. - Ford.

- Udvari orvos... hercegi cím és harmincezer pezó - mormolá a király.
- Olyan koronáért, mely sokkal többet ér, mint amennyire ön tartja - felelte Gil,
- Királyi szavamat adom tehát, hogy megkapod, - szólt V. Fülöp, mire Gil sajátságos, titokzatossgal telt hangja, arca és magaviselete gyakorolt uralmat.
- Megesküszik rá felséged?
- Igérem, - felelt a francia. - Megigérem, ha előbb megmutatod, hogy több vagy mint ember!
- Heléna... enyémm leszsz! - rebegé Gil.

A király behívta a kapitányt és néhány parancsot adott neki.

- Most... - szólt aztán - míg Madridba való utazásodhoz az előkészületeket megteszik, beszélj el történetedet és magyarázd meg tudományod mibenlétét.
- Szívesen, felséges uram; de azt hiszem, hogy sem egyiket, sem másikat nem fogja megérteni.

Egy óra múlva a kapitány már utban volt Madrid felé, oldalán hősünkkel, ki ezalatt már ledobta magáról cafrangos ruháit és fekete bársonyöltözetet vett fel, melyet gazdag csipkézet díszített; oldalára kardot kötött és fejére paszományozott kalapot tett.

V. Fülöp adta neki ezt az öltözetet és nagy pénzösszeget, miután a *Halállal* kötött csodálatos barátságáról értesült.

Kövessük mi is a jámbor Gil Gil lépteit, bárhová megy is; mert megeshetik, hogy a királynő termeiben imádott Helénájával találkozik, vagy a gyűlölt Rionuevo grófnő akad utjába és nem cselekednének helyesen, ha nem vennék tudomást az efféle érdekes találkozások részleteiről.

VI. Előleges értekezlet.

Esti hat óra lehetett, midőn Gil Gil és a kapitány leszállottak a királyi palota kapui előtt.

A palota körül roppant néptömeg tolongott, tudván, hogy az ifjú király élete mily veszélyben forog.

Midőn barátunk a kastély kijárása elé ért, egyszerre csak a *Halált* látta meg, ki sietve lépett át az ajtón.

- Már? - kérdé Gil Gil nagy ijedve.
  - Még nem, - felelt a sötét istenség.
- Az orvos megelégedetten lélekzett fel.
- Hát mikor? - kérdé egy pillanat múltán.
  - Nem mondhatom még meg.
  - Oh mondd meg... Ha tudnád, mit ígért V. Fülöp.
  - Képzelem.
  - Nos, tudnom kell hát, mikor hal meg I. Lajos.

- Majd megtudod a kellő időben. - Most menj be. A kapitány már benn van a királyi teremben. Az apa-királytól hozott értesítést... Ebben a pillanatban mint a világ első orvosát jelentenek be... A nép a lépcsőkre csődül, hogy téged láthasson... Helénával és Rionuevo grófnővel is fogsz találkozni.

- Oh mily boldogság! - kiáltott fel Gil Gil.

- Egy negyed hétre van... - folytatá a *Halál*, kezét üterére téve, mely az ő csalhatatlan időmutatója volt. - Várnak már rád... A viszontlátásra...

- De mondd meg...

- Igaz, el is felejtettem! Figyelj csak: ha a Lajos király szobájában látsz majd engem, tudd meg, hogy bajára nincs orvosság.

- És ott léssz? - Hisz elébb azt mondtad, hogy máshová mégy.

- Nem tudom még, vajjon ott leszek-e... Különben én egyszerre mindenütt lehetek; és ha *felsőbb* helyről parancsokat kapok: ott látsz engem, ahol lenni akarok...

- Mit csináltál most?

- Egy paripának oltottam ki életét.

Gil Gil egyet hátrált rémületében.

- Hogyan!? - kiáltott föl - hát még az esztelen lényekkel is van dolgod?...

- Mit tesz az, hogy esztelen? - Talán nektek, embereknek, valódi eszetek van? - Ész csak egy van, és az az egy, - nem a földön van!

- De mondd csak, - viszonzá Gil - hát az állatoknak, a vadaknak, azoknak, a melyeket mi eszteleneknek nevezünk, lelkük is van?

- Igen is, nem is. - Van lelkük szabadság és felelősség nélkül... De a patvarba is! Milyen sokat kérdezősködöl ma! - Isten veled... Most egy nemesi ház felé tartok, a hol ismét a te érdekedben fogok eljárni.

- Az én érdekemben?! - Mondd meg világosan, miről van szó?

- Egy házasságot akarok meghiusítani.

- Hah! - kiáltott fel Gil Gil, kinek fejében szörnyü gyanu fogamzott meg. - Talán...?

- Semmi egyebet se mondhatok - válaszolt a *Halál*. - Menj be, mert már késő lesz.

- Te bolonddá akarsz tenni!

- Csak bizd magad én reám és nem bánod meg. Megigértem neked, hogy teljesen boldoggá teszek.

- Oh igen, mert hisz barátok vagyunk!... Nem arra gondolsz-e, hogy engem és Helénát megöld?

- Ne gyötörd magad az efféle gondolatokkal, - válaszolt a halál komoly, ünnepélyes hangon, amelybe annyi gyöngédség, nyíltság és szeretet vegyült, hogy Gil ettől a pillanattól kezdve lemondott arról, hogy a *Halál* e szavait megértse.

- Várj csak! - szólt végtére Gil, látva, hogy a gyászba öltözött lény távozni készül. - Mondd meg újból az órákat, mert nem szeretnék csalódní... Ha a beteg lakásában vagy, de nem tekintesz rá, az annyit jelent, hogy meghal betegségében...

- Igen; ha szembe ülök veled, azon a napon hal meg... Ha ágyában vagyok, három óráig él még... Ha karjaim között látod, csak egy óráig felelsz életéért... És ha látod, hogy homlokodon csókolom, mondd el egy miatyánkot lelke üdvösségéért.

- És egy szót sem szölsz majd hozzám?

- Egyet se... Nincs engedélyem, hogy eláruljam neked az Örökkévaló rendelkezéseit. - A te előnyöd a többi ember fölött csak abban van, hogy rád nézve látható vagyok. - Isten veled tehát! És ne feledkezz meg rólam!

Szólt és eltűnt a térben.

VII. A királyi szoba.

Gil Gil behatolt a királyi lakba és sem meg nem bánta, sem nem igen örült, hogy a *Halál* képviselőjével összeköttetésbe lépett.

De alig hogy a kastély lépcsőjéhez ért és eszébe jutott, hogy bálványozott Helénáját fogja láthatni, minden borus gondolata eltűnt, mint a hogy eltűnnek az éji madarak a nap felkelésekor...

Az udvaroncok és nemesek fényes kíséretében haladt Gil Gil a királyi termeken és szobákon át a király lakosztálya felé; és mondanunk sem kell, hogy mindnyájan bámulták ritka szépségét és ifjukorát annak a híres orvosnak, kit V. Fülöp a Granjából mint az emberi hatalom végső eszközét küldött I. Lajos életének megmentésére.

A Lajos és Fülöp két udvara volt itt együtt.

Hogy úgy mondjuk, két versengő hatalom volt ez, mely nyolc nap óta folytonos harcban állott: egyik részről a Bourbonok első ágának régi alattvalói és az ujak, kiket Franciaország regense, a *Nemeslelkű* Orleánsi Fülöp csoportosított Spanyolország trónja köré, hogy kikerülje, mikép a nagyravágyó Anjou ex-herceg magához ragadja ősének trónját; a másik részről a haldokló, engedelmes gyermek-királynak és szép nejének, a regens fékezhetetlen leányának, a híres Montpensier hercegnőnek udvaroncái állottak szemben egymással.

Farnesio Izabella, I. Lajos mostohaanyjának rokonai szerették volna, ha a fiatal király hal meg, hogy V. Fülöpnek második házasságából származó gyermekei jussanak közelebb Szent-Ferdinánd trónjához.

Az ifju Orleansi hercegnő, a leány-királynő párthivei szerették volna, ha az ifju gyógyult volna fel, nem a civódó házastársak érdekében, hanem, mert gyűlölték V. Fülöpöt s nem szerették volna ismét a trónon látni.

A szerencsétlen Lajos barátjai reszkettek halálának már gondolatára is, mert, minthogy ők ösztönözték arra, hogy vonja ki magát az alól a gyámkodás alól, mely alatt a Granjában levő remete tartja, nagyon jól tudták, hogy ha ő jutna ismét trónra, első dolga az volna, hogy őket száműzze vagy fogságba vesse.

A palota tehát egymással találkozó vágyak, ellentétes nagyravágyó törekvések, ármánykodás és bizalmatlanság, félelem és remény labirintusa volt.

Gil Gil belépett a szobába, tekintetével csupán egyedül egy valakit: feledhetetlen Helénáját keresve.

A király ágya mellett Heléna atyja, az elhunyt Rionuevo gróf barátja, Monteclaro herceg állott, ki a santiagoói és a toledói érsekkel, Mirabal márkival és Miguel de Guerrával, V. Fülöp legbensőbb barátaival beszélgetett.

Monteclaro herceg nem ismerte föl a hajdani apródot, bájos leánya gyermekkori játszótársát.

A szoba egy másik szögletében, a szép Orleánsi Izabella hercegnőt körülvevő hölgyek csoportjában, Gil Gil, a félelemtől kissé összerezdülve, könyörtelen és halálos ellenségét, Rionuevo grófnőt vette észre.

Gil Gil majdnem érintette ruhájával a grófnőt, midőn a királynőnek kezet csókolt.

De ez sem ismerte fel férjének természetes fiát.

E közben félre vonták a nőktől alkotott csoport mögött levő fali szőnyeget és két-három más nőtől környékezve, kiket Gil Gil nem ismert, egy magas, halvány gyönyörű szép nőalak tűnt elő.

Monteclaro Heléna volt.

Gil Gil merően nézett reá, a bájos leány pedig az ő halotti szépségű arcának láttára remegni kezdett, mintha szebb hazába költözött kedvesének kísértő szellemét szemlélte volna, mintha nem Gil, hanem halotti lepelbe borított árnyéka állna a előtte s mintha szeme tulvilági lény nézésébe merült volna el...

- Gil az udvarban! Gil a királynőt vigasztalja, azt a büszke és gunyolódó hercegnőt, a ki mindenkivel olyan gögösen bánik! Gil ilyen diszes öltözetben, bámultatva és becsültetve az egész nemességtől...

- Oh! Bizonyára csak álmodom! - gondolta magában Heléna.

- Jöjjön, orvos ur... - szólt Gilhez Mirabal márki, - Ő Felsege felébredt.

Gilnek nagy megeröltetésébe került, hogy el ne árulja elragadtatását, mely egész lényét elfogta, midőn imárottjával szemben látta magát; és aztán a himlőben fekvő beteg király ágyához lépett.

Spanyolország második Bourbonja tizenhét éves ifju volt, vézna és elsatnyult, mint az árnyékban nőtt virág.

A gyermek-király szorongó tekintetet vetett erre a másik gyermekre, ki ágyához közeledett és midőn néma sötét szemével találkozott, melyek ép oly áthatolhatatlanok voltak, mint az örökkévalóság titokzatossága, halkán felsikoltott és arcát párnáiba rejté.

Gil Gil ez alatt körülnézett, a szoba minden zugában keresve a *Halált*.

De a *Halál* nem volt jelen.

- Életben marad? - kérdé tőle halk hangon néhány udvaronc, kik Gil Gil arcáról némi reményt véltek leolvashatni.

Gil már *igent* akart mondani, elfelejtve hogy véleményét csak V. Fülöppel szabad tudatnia, midőn egyszerre úgy érezte, mintha ruháját ráncigálnák.

Hátra fordult és egy teljesen feketébe öltözött lényt látott maga mellett, mely a király ágya mögött állott...

A *Halál* volt.

- Meghal betegségében, csak hogy nem ma - gondolta magában Gil Gil.

- Miként vélekedik, orvos ur? - kérdé tőle a toledói érsek, épp úgy érezve mint a többiek, azt a leküzdhetetlen tiszteletet, melyet ifjunk természetfölötti arckifejezése gyakorolt reája.

- Bocsásson meg, - felelé az ex-cipész - véleményemet annak számára kell fenntartanom, aki ide küldött...

- De hisz' ön... szólt most Mirabal márki, - ön oly fiatal hogy nem tanulhatta meg azt a rengeteg tudományt... Kétségkívül Isten vagy az ördög oltotta belé. Szent volna-e Ön, ki csodákat művel, vagy szemfényvesztő, ki boszorkányokkal cimborál?...

- A mint tetszik - felelé Gil Gil. - Akárhogy van is a dolog, én el tudom olvasni az ebben az ágyban fekvő fejedelem jövőjének titkát, azt a titkot, amelyért szívesen adna Ön valamit, mert határoz a fölött, vajjon holnap reggel I. Lajos kedvence vagy V. Fülöp foglya lesz-e Ön.

- Hogy-hogy? - hebegte Mirabal, sápadozva dühében, de azért mosolyogni igyekezve.

Eközben Gil Gil észrevette, hogy a *Halál*, nem elégedvén meg azzal, hogy az uralkodó körül leskelődött, arra használta fel folytonos jelenlétét, hogy a királyi szobában egy nő mellé... úgy szólván egészen székébe ült és merően nézett reá.

Ez a kiszemelt nő Rionuevo grófnő volt.

- Még három órát él - gondola magában Gil.

- Beszélni akarok önnel - kezdte másod izben a szót Mirabal márki, kinek e közben az jutott eszébe, hogy megveszi a csoda-orvostól a titkát.

De egy tekintete és mosolya Gilnek, aki megsejtette a márki gondolatait, annyira zavarba hozták ezt, hogy önkéntelenül is egy lépést hátrálni volt kénytelen.

Ez a tekintet és mosoly épp olyan volt mint az, mely azon a bizonyos reggelen V. Fülöp fölött is uralkodott.

Gil Mirabal zavarának ezt a pillanatát arra használta fel, hogy nagyot lendítsen pályáján és hírét az udvarban megállapítsa.

- Kegyelmes uram - szólt a toledói érsekhez, - Rionuevo grófnő, ki nyugodtan és magánosan ül amott a sarokban (mert tudjuk, hogy a *Halál* csak Gil Gil szemeinek volt látható), három óra múlva meg fog halni. Tanácsolja neki Eminenciád, hogy készítse elő lelkét az utolsó pillanatra.

Az érsek rémülten hátrált...

- Mi az? - kérdé Miguel de Guerra.

A főpap többeknek is elmondta Gil Gil jóslatát és minden szem a grófnőre irányult, aki csakugyan borzasztóan halványulni kezdett.

E közben Gil Gil Helénához közeledett.

Heléna a terem közepén, a márvány-padozaton állott, mozdulatlanul és hallgatagon, mint egy szobor.

Attól a pillanattól fogva, melyben meglátta őt, meghatározhatatlan rémülettől és boldogságtól elbűvölve, gyermekkori játszótársa minden mozdulatát szemével kísérte.

- Heléna - rebegé az ifju, midőn elment mellette.

- Gil - válaszold Heléna gépiesen, - te vagy?

- Igen, én vagyok - válaszolt Gil tuláradó szerelmében, - ne tarts semmitől.

És ezzel kiment a teremből.

A kapitány az előszobában várt reá.

Gil Gil néhány sort vetett egy papírra és így szólt V. Fülöp hü szolgájához:

- Vegye e papírt... és ne veszítsen el egy pillanatot se. Gyorsan a Granjába!
- Jó; de hát ön? - kérde a kapitány. - Én nem hagyhatom önt el. Ön őrizetem alatt álló fogoly...
- Szavamra, hogy az is maradok... - felelé nemes hévvel Gil. - De most nem követhetem önt.
- De a király...
- A király helyeselni fogja magatartását.
- Lehetetlen!
- Figyeljen egy kicsit és meglátja, hogy nem tehetek máskép.

E pillanatban a király szobájában nagy zaj volt hallható.

- Az orvos, hol az orvos! - sikoltották többen, kirohanva a szobából.
- Mi történik? - kérde Gil.
- Rionuevo grófnő haldoklik - szólt Miguel de Guerra. - Jöjjön hozzá... Már a királynő szobájába vitték.
- Menjen, kapitány ur, ha mondom, - mormolá Gil.

És oly tekintet és kézmozdulat kíséretében ejtette ki e szavakat, hogy a vitéz szót se szólva távozott.

Gil követte Guerrát és I. Lajos nejének szobájába hatolt.

VIII. Leleplezések.

- Ide hallgass! - szólt egy hang Gil Gilhez, midőn az ágy felé tartott, melyben Rionuevo grófnő feküdt.
- Ah! te vagy? - kiáltott fel az ifju, felismervén a *Halált*. - Már kimult?
- Kicsoda?
- A grófnő...
- Nem.
- Hát miért hagyod el?
- Nem hagytam el, barátom; csakhogy, mint már mondtam neked, én egy és ugyanazon időben mindenütt és különféle alakban vagyok.
- Jól van, jól... mit akarsz hát tőlem? - kérde Gil bizonyos kedvetlenséggel.
- Éppen most tettem megint valamit a te érdekedben.
- A grófnőt érted? - Beszélj.
- Tudod-e, hogy nem viselkedel elég tisztelettel irányomban? - kiáltott fel a halál.
- Magától értetődik - válaszolt Gil. - A köztünk levő bizalmas viszony, a bűnrészesség...
- Micsoda bűnrészesség?

- Semmi!... Egy festményre célzok, melyet gyermekkoromban láttam. Az *Orvostant* ábrázolta. Egy ágyon ketten feküdtek, vagy helyesebben mondva: egy ember és a betegsége. Az orvos bekötött szemekkel és vassal fölfegyverkezve jött be a lakásba és midőn az ágy közelébe jutott, csapásokat kezdett osztogatni, hol a betegséget, hol a beteget találva... Nem emlékszem egész biztosan, ki esett előbb áldozatul vágásainak... Azt hiszem, a beteg.
- Gyönyörű allegoria! No de térjünk dolgunkra...
- Jó; csakhogy csodálkozni fognak, ha látják, hogy magánosan, semmit sem csinálva állok a szoba közepén.
- Hadd csodálkozzanak! Azt hiszik majd, hogy gondolkozol, vagy hogy az ihletést várod. Figyelj hát ide. Tudod, hogy a mult jog szerint megillet engem és hogy visszaidézhetem számodra... Nem így a jövő...
- Folytasd, folytasd!
- Egy kis türelmet! - Mindjárt utoljára fogsz beszélni Rionuevo grófnővel és kötelességem bizonyos dolgot tudatnom veled.
- Felesleges. Én megbocsátok ennek az asszonynak.
- Helénáról van szó, balga! - kiáltott fel a *Halál*.
- Hogy-hogy?
- Mondom, arról van szó, hogy nemes légy s nőül vehesd Helénát.
- Már nemes vagyok!... V. Fülöp királya herceggé tesz.
- Montecarlo nem fog megelégedni egy ujdonsült nemes emberrel... ősökre van szükséged.
- És aztán?...
- Már azt megmondtam, hogy a Rionuevók utolsó sarja vagy.
- Igen, csakhogy törvénytelen házasságból származtam.
- Csalóddol! Te a gróf természetes és elismert fia vagy.
- Jó, és aztán ki fogja ezt bebizonyítani?
- Épp erről akarok most szólni veled. Hallgass hát és ne szakítsd félbe beszédemet. A grófnő életednek rettenetes sfinksze...
- Azt már tudom.
- Egész boldogságod az ő kezében van.
- Azt is tudom.
- Mert volt is alkalma, hogy magához ragadja.
- Miképpen?
- Mindjárt megtudod. Mivel atyád nagyon szeretett téged...
- Oh! nagyon szeretett engem? - kiáltott fel Gil Gil.
- Mondtam, hogy ne vágj szavamba! Mivel atyád nagyon szeretett téged, nem költözött el e világból a nélkül, hogy jövődről komolyan ne gondoskodott volna.
- Hogyan? Hát nem végrendelet nélkül hunyt el?
- Miből következteted ezt?

- Így mondták mindenütt.

- Ez csupán a grófnő koholmánya, hogy a gróf minden vagyonának birtokába juthasson és majdan valamelyik unokaöccsét tehesse örökösévé!...

- Oh!

- Csillapulj; minden jóra fordulhat még! - Atyádnak volt egy nyilatkozata Lopez Krisztinától, egy másik Gil Jánostól, melyek egész világosan bizonyítják, hogy te Rionuevo gróf és Lopez Krisztina természetes fia vagy. Ugyanezt bizonyította halálos ágyán atyád is egy pap és a jegyző jelenlétében, kiket ott láttam és nagyon jól ismerek... A pap bizonyára... De ezt nem mondhatom meg neked. Egy szóval: a gróf téged tett egyedüli és egyetemes örökösévé; a mit annyival könnyebben tehetett, amennyiben semminő közeli, sem távoli rokona nem volt. Nem akarok ezuttal arról a gondoskodásról szólni, a melylyel jó atyád még élete utolsó órájában is szívében viselte boldogságodat...

- Oh atyám! - rebegte Gil Gil.

- Hallgass csak tovább... Te tudsz arról a szoros és benső barátságról, mely hosszú időn át fennállott a jámbor gróf és Monteclaro herceg között, ki atyádnak az örökösödési háboruban bajtársa volt...

- Igen, tudok róla.

- Nos, - folytatá a *Halál*, - atyád megtudván Heléna iránt érzett szerelmedet, néhány pillanattal halála előtt, a herceghez hosszú és érzéssel teljes levelet intézett, amelyben mindent megvallott neki; megkérte számodra leánya kezét, emlékeztetve őt régi barátságukra, melynek egymás irányában mindenkor számos bizonyosságát adták.

- És ez a levél? - kérde Gil Gil rendkívül izgatottan.

- Csupán csak ez a levél győzhette volna meg a herceget és most már régóta veje lehetnél...

- Mi lett abból a levélből? - kérdezte ismételve az ifju, reszketve a szerelemtől és a haragtól.

- Ez a levél megkimélhetett volna attól, hogy velem összeköttetésbe lépj - folytatá a halál.

- Oh!... ne légy kegyetlen... Mondd, hogy megvan a levél!

- Ez a tényállás.

- Tehát megvan?

- Meg.

- Kinél van?

- Ugyanannál, a ki átvette.

- A grófnőnél.

- A grófnőnél.

- Oh! - kiáltott fel az ifju, a grófnő halálos ágya felé indulva.

- Várj csak, - mondá a *Halál*. - Még nem mondtam el mindent. A grófnőnek megvan a férje végrendelete is, melyet ugyszólván kiragadott kezeim közül...

- A tiedből?

- Azért mondom, hogy az enyémből, mert a gróf már akkor félig halva volt. Ami a papot és jegyzőt illeti, majd megmondom, hol laknak és azt hiszem, hogy be fogják vallani az igazat.

Gil Gil gondolkozott egy pillanatig.

Majd mereven nézett a gyászos lényre s így szólt:

- Azt akarod mondani, hogy ha hatalmamba kerithetem ezeket az okmányokat...
- Akkor holnap reggel nőül veheted Helénát.
- Oh Istenem, - mormolá az ifju, újból egy lépést téve az ágy felé.

Aztán ismét a *Halál* felé fordult.

Az udvaroncok nem tudták, hogy mi megy végbe Gil Gil lelkében Azt hitték, hogy egyedül van és küzd azzal a csodálatos szellemmel, melynek ritka tudományát köszönheti; ez oly rémületet keltett bennök, hogy senki sem merészelt megzavarni.

- Mondd meg nekem, - folytatá a volt cipész, rettentő társa felé fordulva - hogy esett, hogy a grófnő nem égette el ezeket az irásokat?

- Mert a grófnő, mint minden vétkező, babonás; mert félt, hogy egy napon megbánja bűnét; mert sejtette, hogy ezek az iratok mostani helyzetében utlevélül szolgálhatnak neki az Örökkévalóságba... És végül, mert rendesen úgy történik, hogy egy vétkező sem törli el büneinek nyomait, attól való félelmében, hogy megfeledkezik róluk halála órájakor és nem fog aztán újból rátalálhatni az erény ösvényére. - Ismétlem hát, ezek a levelek megvannak.

- Ugy, hogy ha megkerithetném őket, Heléna az enyém lenne, - szólt újból Gil Gil, még mindig kételkedve abban, hogy a *Halál* megszerezheti számára a boldogságot.

- Még egy más akadályt kell elhárítani... - felelt a *Halál*.

- Minőt?

- Helénát a herceg a grófnő egy unokaöcscsének, Daimiel vicomtenak ígérte oda.

- Hogyan! Heléna szereti őt?

- Nem; de ez nem változtat a dolgon; már két hónapja, hogy eljegyzésük megtörtént...

- Oh! Minden hiábavaló tehát - kiáltott fel Gil kétségbeesetten.

- Az lett volna nélkülem! - viszonzá a *Halál*. - De hisz már e palota kapujában mondtam, hogy egy házasság meghiusítása dolgában járok...

- Hogyan? Megölted a vicomteot?

- Én? - kiáltott fel a *Halál* bizonyos szarkasztikus ijedtséggel, - Isten mentsen meg! Én meg nem öltem, ő maga halt meg.

- Oh!

- Hallgass! Ezt még senki se tudja. Családja e percben azt hiszi, hogy a szegény fiatal ember délutáni álmát aluszsza. - Rajta hát! Heléna, a grófnő és a herceg két lépésnyire vannak tőled... - Most vagy soha!

Ezeket mondván, a *Halál* a beteg grófnő ágyához közeledett.

Gil Gil utána ment.

Sokan azok közül, kik a teremben voltak, a többi közt Monteclearo herceg is, már értesültek Gilnek ama jóslatáról, mely szerint a grófnő három óra alatt meg fog halni; és így, midőn látták, hogy jóslata már ugyszólván beteljesedett, mivel a néhány pillanat előtt még magát jól érző és vig kedélyü grófnő hirtelen élettelen, koronként rángatózó hustömeggé változott át: mindnyájan babonás rémülettel és fanatikus bálványozással kezdték bámulni ifju barátunkat.

A grófnő pedig, ki nem tudta, hogy Gil áll előtte, feléje nyújtotta egyik reszkető kezét, mialatt a másikkal jelt adott, hogy hagyják őket magukra.

Mindnyájan eltávoztak az ágy mellől és Gil a haldokló mellé ült.

IX. A lélek.

Noha Rionuevo grófnő, Gil Gil halálos ellensége, nagyon gyűlöletes szerepet játszik történetünkben, még se volt, mint talán sokan képzelték volna, koros vagy rut nő, vagy koros és rut egyszerre... A külső némelykor képmutató.

A haldokló híres nő, ki ekkor mintegy harmincöt éves lehetett, pompás szépségének teljes fényében ragyogott. Termete magas, kifejlett és karcsu. Szemei, melyek kékek voltak, mint a tenger, és hamisak, mint ő maga, feneketlen örvényt rejtettek sorvasztó és édes tekintetük alatt. Szájának üde pirossága, bőrének finom puhasága, arcvonásainak nyájas derűsége mutatták, hogy sem a fájdalom, sem a szenvedély nem tudott erőt venni ezen az érzéketlen szépségen. S valóban, ha egy szánakozásra kevésbé hajlandó lélek látta volna a grófnőt ez állapotában, amint sorvadozik és a félelem uralkodik s a fájdalom győzedelmeskedik rajta: valami sajátságos részvétet érzett volna, mely nagyon közelálló lenne az ijedtséghez és rémülethez...

Gil Gilt, ki annyira gyűlölte ezt a nőt, szintén ilyenféle szánalommal és rémülettel vegyes érzés fogta el és gépiesen megfogva a feléje nyújtott szép kezét, inkább szomorúan, mint szánakozással kérde tőle:

- Reám ismer?

- Mentsen meg - felelt a haldokló, anélkül, hogy figyelt volna Gil Gil kérdésére.

E közben a függönyök mögül egy új alak tűnt elé, mely a két beszélgető közé helyezkedett el, egyik könyökét a párnára és másik kezére fejét támasztva.

A *Halál* volt.

- Mentsen meg! - ismétlé a grófnő, ki észrevette, hogy hősünk borzad tőle. - Ön varázsló... Azt mondják, hogy ön a *Halállal* van barátságban... Mentsen meg!

- Nagyon is fél a haláltól, asszonyom! - felelt az ifju szárazon, elbocsátva a beteg kezét.

Ez az eltompult gyávaság, ez az állati félelem, mely nem engedett helyet semmiféle más gondolatnak vagy érzésnek, nagyon visszatetszett Gil Gilnek, mert minden baja okozójának önző szellemét látta benne.

- Grófnő - szólt aztán, - gondoljon multjára és jövőjére! Gondoljon Istenre és felebarátjaira! Mentse meg lelkét, minthogy teste már nem az öné.

- Ah, meghalok! - kiáltott fel a grófnő.

- Nem... grófnő, nem hal meg!

- Nem halok meg? - kiáltott fel a szegény asszony megkönnyebbültem.

Az ifju az előbbi szigorúsággal tovább folytatta beszédét:

- Nem fog meghalni, mivel hogy sohasem élt!... Ellenkezőleg: most a lelki élet világára jön, mely önre nézve örök szenvedést hoz, épp úgy mint hogy az igazaknak örök boldogságot nyújt.

- Oh, tehát mégis meghalok - rebege újból a beteg s először életében könyezni kezdett.
- Nem, grófnő; ön nem hal meg, - ismétlé az orvos kimondhatatlan méltósággal.
- Oh! legyen könyörületes irántam! - kiáltott fel a szegény nő, kinek szívében ismét némi remény támadt.
- Nem fog meghalni - folytatta az ifju - minthogy könyeket ejtett. A lélek sohase hal meg és a megbánás az örök élet kapuit nyithatja meg önnek...
- Oh, Istenem! - kiáltott fel a grófnő, kinek erejét ez a kegyetlen bizonytalanság teljesen kimerítette.
- Jól teszi, asszonyom, hogy Istent emlegeti. Mentse meg lelkét; ismétlem: mentse meg lelkét! Szép testének, földi bálványának, bűnös létének örökre vége van. Ez a muló élet; a világ ez örömei, ez az egészség, ez a szépség, az a kényelem és jóllét, melyhez oly görcsösen ragaszkodott; a vagyon, melyet összeharácsolt; a levegő, a nap, a világ, melyet eddig ismert: mind ezt elveszti ön asszonyom; mindez már el is tűnt; holnap mindez por és sötétség, semmiség és enyészet, magány és feledés leszen: csak a lelke marad az öné... Grófnő... gondoljon lelkére!
- Kicsoda ön? - kérdé tompán a haldokló, ijedt tekintetet vetve Gil Gilre. - Én már előbb ismertem önt... Ön gyűlöl, megvet engem... Ön, ön öl meg engem... Oh!...

E pillanatban a *Halál* a beteg fejére tette sápadt kezét és így szólt:

- Végezz, Gil, végezz... mert az örök óra közeledik.
- Oh, nem akarom, hogy meghaljon! - válaszolt Gil. - Még megjavulhat; még helyrehozhatja mindazt a rosszat, amit elkövetett; ... Mentsd meg testét és én felelek neked lelkéért!
- Végezz, Gil, végezz - ismétlé a *Halál*; - mert az örökkévaló óra mindjárt kongani fog.
- Szegény asszony! - mormolá az ifju, részvétellel nézve a grófnőt.
- Sajnál? - szólt a halállal küzdő nő kimondhatatlan gyöngédséggel. - Sohasem éreztem olyan hálát... soha olyan szeretetet, minőt ön iránt... Sajnáljon engem!... oh, mondja, hogy sajnál... Szívem megkönnyebbül, ha az ön bus hangját hallom!...

És a grófnő igazat mondott.

A grófnő, kit e végső óráiban a rémület és lelki furdalás gyötört; félve a büntetéstől és megfosztva mindattól, a mi e földön büszkesége és szeretete tárgya volt, érezni kezdte, hogy lelke, mely eddig hallgatagon, mély álomban szunnyadozott, ébredezni kezd; igen, ébredezett örökösen zaklatott, de kitartó és hősies lelke, melyet bűnös vagy vétkes szülők ártatlan leányához lehetett volna hasonlítani, aki egyre bizik a jövőben, csöndesen sirdogál a ház rejtett zugaiban, míg végre a megbánás első jelénél, melyet szülőin észrevesz, karjaikba dől és tiszta, isteni hangját, pacsirta-dalát, égi zenéjét hallatja előttük, mely mintha a vétek sötétsége után felderülő erény világosságát akarná köszönteni...

- Kérdezi, hogy ki vagyok, asszonyom? - szólt Gil, ki a grófnőben végbemenő változást jól látta.
- Már magam se tudom!... Halálos ellensége voltam önnek, de most már nem gyűlölöm. Ön meghallotta az igazság szövegét... a halál hangját... és szíve megadta rá a feleletet... Dicsértessek a nagy Isten!
- Én azért jöttem e kór-ágyhoz, hogy éltemnek boldogságát kérjem Öntől... és szívesen távoznám a nélkül, hogy megkapjam, mert azt hiszem, hogy az ön boldogságát eszközöltem ki. A Szent Jézus mondta, hogy megbocsátottam bűnüket és jót tettem ellenségeimmel! - Ki vagyok elégitve... legyen boldog, asszonyom... egyebet nem kívánok...

- Ki vagy, titokzatos és felséges ifju? Ki vagy te szép, te jó, ki angyalként jössz halálos ágyamhoz és édesekké teszed végperceimet? - kérde a grófnő, szeliden megfogva Gil Gil kezeit.

- A *Halál* barátja vagyok - válaszolt az ifju. - Ne csodálkozzék tehát, hogy szive tisztul. Én a halál nevében szólok Önhöz és azért hitt nekem. Engemet önhöz az a részvevő istenség küldött, mely a föld békéje, a világok igazsága, a szellem megváltója, Isten követe, mely legalább is a feledés. A feledés az életben van, grófnő, nem a halálban; emlékezzék vissza és rám fog ismerni.

- Gil Gil! - kiáltott fel a grófnő eszméletét veszten.

- Meghalt? - kérde az orvos a *Haláltól*.

- Nem. Még egy fél órája van hátra.

- De fog-e még beszélhetni?...

- Gil! - susogta a haldokló.

- Végezz - szólt a *Halál*.

Az ifju a grófnő fölé hajolt, kinek gyönyörű arca uj, halhatatlan, égi szépségben tündöklött, és azokból a szemekből, melyekből az élet tüze bágyadt és mélabus sugarakban szállt el; azokból a vonagló, félig nyílt ajkából, melyeket a láz pirosított meg, azokból a puha, tűzben égő kezekből, abból a végtelen szorongással eltelt fehér nyakból a megbánásnak és gyöngédségnek oly ékesen szóló kifejezését, oly átható szeretetet és epedő imát, oly végtelen és ünnepeyes vallomást olvasott ki, hogy anélkül, hogy egy pillanatig ingadozott volna, eltávozott az ágytól, előhívta Monteclaro herceget, az érseket és még három nemest és így szólt hozzájuk:

- Hallgassák meg egy istenhez térő léleknek nyílt vallomását.

A fentemlített személyiségek a haldoklóhoz közeledtek, inkább vonzatra Gil Gil inspirált arcától mint szavaitól.

- Herceg - mormolá a grófnő, meglátva Monteclarot, - gyóntatómnál van egy kulcs... Kegyelmes uram - folytatta azután az érsekhez fordulva - vegye azt magához... Ez a fiatal ember, ez az orvos, ez az angyal *természetes* és *elismert* fia Rionuevo grófnak, elhunyt hitvesemnek, ki halála előtt egy levelet irt önhöz, herceg ur, melyben Heléna kezét kérte meg számára... E kulccsal kinyit... mellékszobámban megtalál... az összes iratokat... Könyörgöm... parancsolom...

Ezt mondva, párnáira hanyatlott; szemében már nem volt fény, ajka nem vonaglott többé, arcát elhagyta a pir.

- Most leheli ki lelkét - kiáltott fel Gil Gil. - Maradjon vele, kegyelmes uram, - szólt aztán az érsekhez fordulva. Ön pedig, herceg ur, legyen szives meghallgatni.

- Megállj, - sugta a *Halál* ifjunk fülébe.

- Mit kell még tennem? - kérde Gil.

- Még nem bocsátottál meg neki!...

- Gil Gil... bocsánatodat... - hebegte a haldokló.

- Gil Gil! - kiáltott fel Monteclaro herceg. - Te vagy az?

- Grófnő, Isten bocsásson meg önnek, úgy, a hogy én megbocsátok! - Haljon meg békével - mondá ájtatos hangon Lopez Krisztina fia.

Ezalatt a *Halál* a grófnő fölé hajolt és homlokára tevé ajkait...

Ez a csók egy halott szívében hangzott vissza.
Fagyos, borús könyörgődült végig a halott arcán.
Gil felszárította a magáét és Monteclarohoz intézte szavát:
- Igen, herceg ur, én vagyok.
Az érsek halotti imát rebegett az ágyfőnél.
E közben a *Halál* eltűnt.
Éjféle tizenkét óra volt.

X. Holnap.

- Keresse meg ezeket az irásokat, herceg ur - szólt Gil Gil és legyen kegyes beszélni Helénával.
- Siessen, orvos ur, siessen! A király utolsó perceit éli, - kiáltott fel Miguel de Guerra, félbeszakítva a halál barátjának beszédét.
- Jöjjön velem, herceg ur - szólt az ifjú tiszteletteljesen. - Az éjfél elütötte már és én nagyon fontos hírt közölhetek önnek, nem tudom, jót-e vagy rosszat. Azaz megmondhatom, meghal-e I. Lajos ezen a napon, mely e pillanatban kezdődött vagy nem.
Valóban: már beállt augusztus 31-ének napja, amelyen I. Lajosnak a Teremtő kezébe kellett visszaadnia lelkét.
Gil Gil biztos volt benne, mert látta, hogy a halál a szoba közepén áll s merően néz a királyi betegre.
- A király ma meghal, - sugá Gil Gil Monteclaro fülébe. - Ezt adom - mennyasszonyi ajándékkul Helénának. Ha Ön meg tudja becsülni az efféle ajándék értékét, tartsa titokban és szolgáljon zsinórmértékül arra nézve, hogy miképp viselkedjék V. Fülöppel szemben.
- Heléna másnak van odaigérve - viszonzá a herceg.
- Rionuevo grófnő unokaöccse ma éjjel meghalt - szólt közbe Gil Gil.
- Oh! Mi történik velünk!? - kiáltott fel a herceg. - Ki vagy te, kit gyermek korában ismertelek és most hatalmaddal és tudásoddal rémületbe ejtesz?
- A királynő hivatja - szólt e pillanatban egy nő Monteclaro herceghez, ki bámulva állt helyén.
A nő Heléna volt.

A herceg a királynőhöz ment, a két szerelme a szoba közepén egyedül hagyva.

Nem egyedül; mert három lépésnyire tőlük a *Halál* állott.

Heléna és Gil Gil állva maradtak s szólanul néztek egymás szemébe, mintha félnének kölcsönös tekintetüktől, mintha attól tartanának, hogy együttes jelenlétük álm, melyből felébrednek, ha kezüket nyújtják egymásnak, vagy a leghalkabb sóhajt röppentik el.

Már a múlt izben, azon az estén, melyen ugyane helyen találkoztak, kimondhatatlan örömeüknek közepette mindketten bizonyos titokzatos szorongást éreztek, mely hasonló volt ahhoz, melyet két barát érez, midőn hosszas távollét, nagy idő lefolyása után egy börtönben, a kivég-

zés napjának feltünésekor találják egymásra, midőn tudtukon kívül mindketten egy bűnnek részesei vagy ugyanannak az üldöztetésnek áldozatai...

Azt is lehetett volna mondani, hogy az az édesbús örömrész, mely Gilt és Helénát találkozásukkor elfogta, hasonlított ahhoz a keserű örömrészhez, melylyel egy féltékeny férj teteme (ha ugyan éreznének a tetemek) mosolyogva sirjában, ha egy éjjel hallaná, mint nyílik meg a temető kapuja és megtudná, hogy nejeinek holtteteme az, melyet éppen elhantoltak...

- Megjöttél már! - mondaná a szegény halott - megjöttél már... Már négy év óta egyedül számlálom az éjeket és napokat, arra gondolva, hogy mit csinálhatsz a földön, te, ki oly szép vagy és oly háládatlan, hogy már halálom évében letted gyász fátyolodat. Csakhogy már itt vagy. Ha köztünk nem is jöhet többé létre szerelem, viszont a hűtlenség és a feledés sem lehetséges... Tagadólagosan vagyunk egymáséi. Mert bár semmi sem fűz egymáshoz, mégis egyek vagyunk, mivel semmi sem választ el egymástól. A féltékenység, a hűtlenség az élet keserőségei helyébe örökké tartó szerelem és egymásra emlékezés lépett. Mindent megbocsátok neked!

Ezek a gondolatok, ámbár Gil és Heléna jellemének kedvessége, a nő ártatlansága, a férfi magas értelmisége és mindkettejük emelkedett erénye megédesítették őket, a két szerelmes lelkében halotti fátyol módjára árasztottak világosságot, a melynek fényénél békés szerelmük zavartalan jövőjét látták, melyet senki sem bolygathat vagy semmisíthet meg, hacsak az, ami velük történik, muló álom nem volna...

Sokáig nézték egymást fanatikus bálványozással.

Heléna kék szeme elsülyedt a Gil Gil sötét szemében, mint a hogy a magas ég ragyogó kéksége is elvész éjjeink sötétjében; Gil Gil fekete szeme viszont elmerült, elenyészett Heléna égtiszta szemének kimeríthetetlen átlátszóságában, mint a hogy a látás és az eszme, sőt az érzés is hiába fáradoznak, midőn a végtelen tér roppantságába törekszenek behatolni...

Igy maradtak volna, ki tudja mennyi ideig, talán az egész örökkévalóságon át, ha a *Halál* Gil Gilnak a figyelmét magára nem vonta volna.

- Mit akarsz velem? - kérdé tőle az ifju.

- Mit akarok? - felelt a *Halál*, - azt, hogy ne nézd már annyit.

- Hah! te is szereted őt! - kiáltott fel Gil kimondhatatlan aggodalommal.

- Igen, - viszonzá a *Halál* nyájasan.

- El akarod rabolni!

- Nem! Egyesíteni akarlak velem.

- Egy napon azt mondtad nekem, hogy rajtam és rajtad kívül senki sem fogja őt karjaiba ölelni - mormolá Gil Gil kétségbeeséssel. - Kinek a karja öleli őt előbb? Az enyém vagy a tied? - Felelj!

- Te féltékeny vagy rám!

- Iszonyatosan!

- Azt elég rosszul teszed - viszonzá a *Halál*.

- Kie lesz előbb? - kérdé újból az ifju, megragadva barátja fagyos kezét.

- Nem mondhatok választ neked. Isten, te és én tartunk rá igényt... De igényeink nem összeegyeztethetetlenek.

- Mondd, hogy nincs szándékod megölni őt!.. Mondd, hogy még ezen a világon egyesítesz velem!...

- *Ezen a világon* - válaszolt a *Halál* gunyosan. - *Ezen a világon...* Megigérem.
  - És aztán?
  - Aztán... Istené lesz.
  - És a tied mikor?
  - Az enyém... az enyém már volt!
  - Megőrjitesz. - Hisz Heléna él?
  - Épp úgy, mint te! - viszonzá a *Halál*.
  - De hát élek-e én?
  - Inkább mint valaha.
  - Az Isten szerelmére, szólj világosabban!
  - Egyebet nem mondhatok. Ugy se érthetnél még meg. - Mi az a meghalás? Azt hiszed, hogy tán tudod? Mi az élet? Megmagyaráztad-e valaha magadnak? Ha tehát nem tudod e szavak értelmét, miért kérdezed tőlem, hogy élő vagy halott vagy-e?
  - De hát megértem-e valaha? - kiáltott fel Gil Gil kétségbeesetten.
  - Meg... majd holnap! - felelt a *Halál*.
  - Holnap! - Nem értelek!
  - Holnap a Heléna férje léssz.
  - Oh!
  - És én leszek, ki összeesketlek benneteket - folytatta a *Halál*.
  - Te! - Talán arra gondolsz, hogy megölj bennünket?
  - Dehogyan is. - Holnap gazdag, nemes, hatalmas és boldog léssz... Holnap majd mindent tudni fogsz.
  - Szeretsz tehát - kiáltott fel Gil Gil.
  - Ha szeretlek-e - viszonzá a *Halál*, - háládatlan! Hát még kételkedhetel benne?
  - Tehát holnap - mondá Gil Gil, kezét nyujtva a rémes istenségnek.
- Heléna Gil Gil előtt menve haladt el.
- Tehát holnap - szólt Heléna, mintha ő is hallotta volna ezt a szót, mintha ő is a halál titokzatos hangjára válaszolna, mintha ő is sejtene az ifju gondolatait.
- Lassan megfordult és kiment a királyi szobából.
- Gil a király ágyához közeledett.
- Monteclaro herceg barátunk mellé ült s ezt sugá neki:
- Tehát holnap... - Ha a király meghal, holnap megtörténik leánnyommal való menyegzője. A királynő ép az imént értesített Rionuevo vicomte haláláról... Már szóltam neki az ön közeli menyegzőjéről és ő szívből örül neki. Holnap ön az udvar első embere lesz, ha csakugyan ma kerül sirba I. Lajos.
  - Ne is kételkedjék benne, herceg ur! - válaszold Gil Gil siri hangon.
  - Tehát holnap! - viszonzá ünnepélyesen Monteclaro.

XI.

Gil boldoggá lesz és befejezi ennek a történetnek első részét.

A következő napon, 1724 szeptember havának első napján, reggeli kilenc órakor Gil Gil Rionuevo palotájának egyik termében fel s alá sétált.

E palota az övé volt, mivel már elismert gróf volt, atyjának ama végrendelete és egyéb írásai alapján, melyeket Monteclaro herceg és a toledói érsek találtak meg azon a helyen, melyet a grófnő megnevezett.

Megelőző éjjel pedig egy követe V. Fülöpnek, ki végre elhatározta magát, hogy újból elfoglalja Szent Ferdinánd trónját, udvari orvosi címet, *Verdad* herceggé kinevezését s harmincezer pezót adott át neki.

Másnap kellett Monteclaro Helénával való menyegzőjének megtörténnie.

A mi a *Halált* illeti, Gil Gil teljesen elvesztette szeme elől azon reggel óta, amelyen elhagyta a királyi kastélyt, magával vive I. Lajos lelkét.

Mindazáltal ifjunk emlékezett arra, hogy a könnyörtelen istenség Helénával tartandó menyegzőjén jelen lesz; és azért járt fel s alá oly nagyon gondolatokba mélyedten.

- Ime - szólt - most már nemes, gazdag és hatalmas vagyok. Méltó ahhoz a nőhöz, kit bálványozok!... És még se vagyok boldog. A mult este, midőn Helénát láttam, és a *Halállal* való utolsó beszélgetésem óta, úgy rémlik, mintha rettenetes titkok zárai pattantak volna fel előttem. Meg kell szakítanom összeköttetéseimet e gyászos istenséggel, mely pártfogásába vett!... Hálátlanság lesz... Hadd legyen! Majd idővel lesz alkalma boszut állani rajtam!... Nem... nem akarám többé a *Halált* látni! Olyan boldog vagyok!...

Az új herceg gondolkozni kezdett, hogy mi módon szakíthatná meg barátságát a *Halállal* addig, míg élte utolsó órája el nem jött.

- Bizonyos, - folytatá - hogy addig meg nem halok, míg Isten nem akarja. A *Halál* sem előbb, sem azután semmi rosszat nem tehet nekem, mivel nincs hatalmában sem az én halálomat, sem a Heléna végóráját siettetnie! A kérdés csak az, hogyan volna lehetséges, hogy ne láthassam és ne hallhassam szavát mindenkor. - Hangja rémületbe ejt, leleplezései szomoruvá tesznek, beszéde megvetést kelt lelkemben az élet és a világi dolgok iránt. Mit tegyek, hogy ne legyen üldöző szellemem? - Oh, mily eszme. A *Halál* csak akkor jelen meg, ha valakinek élete lángját oltja ki... Ha falun élek,... hol senki sem lakik... csak én és Heléna... akkor ellenségem békében hagy addig, míg csak a Legmagasabb rendeletéből egyikünket nem keresi! És addig is, hogy Madridban se lássam, bekötött szemekkel fogok járni...

Ez utóbbi gondolattól fellelkesítve, ifju barátunk arca derült képet öltött, mintha valami hosszú betegségből kelt volna föl s azt hitte, hogy most már léte századokon és századokon át biztosítva van a földön.

Másnap este hat órakor Gil Gil és Monteclaro Heléna menyegzőjüket egy szép falusi lakban ülték meg, mely a Guadarrama partjánál terült el s mely az új gróf és herceg tulajdona volt.

Hatodfél órakor a lakadalmi nép visszatért Madridba és ifju házasaikat szép, virágos kertben magukra hagyta.

A hajdani Gil Gil nem látta többé a *Halált*.

És itt be végződhetnék a jelen történet, mindazáltal épp innen kezdve válik csak valóban érdekessé és világossá.

XII. Napleszálltakor.

Szerette és viszontszerették, imádtá és viszont-
imádták. A természet törvénye szerint a két sze-
rető lelke, midőn egyik a másikba olvadt, meg-
szűnt volna élni a szenvedély mámorában, ha
ugyan a lélek halandó volna.

Lord Byron.

Gil és Heléna szerették egymást; szabadok, egymáséi voltak s egyedül...

Gyermekkoruk emlékei, szívük dobbanásai, atyáik akarata, a vagyon, a rang, Isten áldása: minden egymáshoz füzte, egymáshoz láncolta őket.

Ők, kik örömmel játszottak egymással, midőn még kicsiny gyermekek valának; kik egymás szépségébe szerettek bele, midőn felserdültek; kik ugyan egy időben siratták távollétük kinjait; Gil és Heléna, Heléna és Gil, ez a két végzetszerűleg elválaszthatatlan lény, ebben az oly misztikus és magasztos órában végre elvesztette szeme elől sívár, magános egyéniségét, hogy a boldogság végtelen jövőjébe olvadjon be, mint a hogy két patak, mely egy hegyből fakad és kigyózó folyásában egymástól messzire távolodik el, egyesül és ugyanazonosul az Oceán végtelen magányában...

Estére járt az idő: de mintha ez az est nem egy napnak, hanem a világ fenállásának, a teremtés óta lefolyt időnek estéje lett volna.

A nap mélabusan áldozott le. Fénylő sugarai bearanyozták a mezei lak előrészét, átszűrődve diszló és zöld futókáin a tágas lugasnak, mely az új házaspárnak pihenőhelyül szolgált. A nyugodt és langy levegő, az év utolsó virágai, a fák ágain mozdulatlanul ülő madarak: az egész természet némán és busan nézte e nap kimulását, e nap lenyugvását, mintha az utolsó volna, melyen még emberek vannak jelen; mintha a csillag-király nem térhetne másnap oly sugárzóan és derűlten, oly életerősen és ifjan vissza, a milyennek annyi ezer század pirkadó reggelén mutatkozott...

Ugy látszott, mintha az idő megállott volna folyásában; mintha az órák kimerülve folytonos táncukban, pihenőre a gyepre ültek volna le és a szerelem és halál szenvedélyes történeteit mondanák el egymásnak, mint a hogy az iskolás fiúk szokták, a kik, ha belefáradnak a játszásba, körbe ülnek valamely kolostor kertjében és újból meg újból elbeszélnek egymásnak gyermekkoruk kalandjait, ifjuságuk gyönyöreit.

Azt is lehetett volna hinni, hogy e pillanatban a világ egy korszaka történetének szakadt vége; hogy minden teremtett lény örök bucsut mondott egymásnak: a madár fészéknek, a zefir a virágoknak, a fák a patakoknak, a nap a hegyeknek; hogy a benső együttlét, melyben mind-ezek éltek, egymásnak színt vagy illatot, dalt vagy mozgást kölcsönözve és az az egyetemes lét, melyben szívöknek minden dobbanása egybevegyült: örökre megszűnt; és mintha ettől az időtől kezdve az elemek mindegyike új törvényeknek és hatásoknak volna alávetve.

Mintha ezen az estén megsemmisülésbe ment volna át az a titokzatos asszociáció, mely a világok egységét és összhangját hozza létre; az az asszociáció, mely a teremtett dolgok leg-hitványabbjainak veszését is lehetetlenné teszi; mely folytonosan átalakítja és új életre kelti az anyagot; mely semmiből sem von el semmit; mely mindent magával azonosít, megújít és megszépít...

Mindennél jobban és bárki másnál hatalmasabban elragadtatva e fenséges szemlélettől és csodálatos hallucinációtól: Gil és Heléna, szintén mozdulatlanul, hallgatagon, egymást kezük-nél fogva, figyelve e nap halálának, szerencsétlenségeik utolsó napjának főséges tragédiájára,

mély aggodalommal és vak bálványozással néztek egymásra, anélkül, hogy tudták volna mire gondolnak; önkívületen és elbűvölve, megfélelkezve az egész világegyetemről, mint két kép, mint két szobor, mint két holt-tetem...

Talán azt hitték, hogy egyedül vannak a földön; talán azt hitték, hogy már el is hagyták...

A mióta eltávoztak menyegzőjük tanúi; a mióta lépteik zaja elhangzott a messzeségben; a mióta a világ teljesen elhagyta őket, semmit sem szóltak egymáshoz, semmit! El voltak merülve egymás nézésének gyönyörébe.

Ott ültek a gallyakból készült padon, körülvéve színes virágoktól és zöld lomboktól; szemükkel a végtelen eget nézve; szabadon és elhagyatottan, mint két sirály, mely az oceán sivatagjainak valamely hullámverte növénymoszatán üldögél.

Ott ültek, megittasulva kölcsönös egymásra nézésüktől, mintegy saját boldogságukat sajnálva egymástól; kezükben a boldogság serlegével, melyet nem mertek ajkukhoz emelni, félve, hogy mindez csak álom; vagy mert nem vágytak még nagyobb boldogságra, attól tartva, hogy elvesztik azt, melynek már részesei lettek.

Ott voltak; semmiről sem tudók, szüztiszták; szépek, halhatatlanok, mint aminő Ádám és Éva volt a paradicsomban, a bünbeesés előtt.

Heléna, a tizenkilenc éves ifju leány ritka szépségének teljes pompájában ragyogott, avagy jobban mondva, a nő ifjúságának ahhoz a muló pillanatához ért, a melyben az már minden bájának birtokában van és ismeri a maga mivoltát; midőn az ég áldásai és a boldogság ígéretei töltik el keblét; mindent érezhet és még nem érzett semmit; leány s asszony is... Félig nyílt rózsza, mely már nyiladozik a nap áldásos hatásának, mely már kifejlesztette minden szirmát, láttatja minden báját és felfogja a zefir sóhaját; de a mely még magában tartja azt a szint és illatot, melyet csak a szemérmes bimbók szoktak megőrizni.

Nyulánk, magas termete, karcsú és szoborszerű idomai tökéletes, bájolóan bűvölő szépséggé varázsolták Helénát. Gömbölyü fejét aranszőke haj övezte körül, mely gazdagon omlott alá fehér, junói simaságu nyakára. Kék szeme a meg nem született gondolat végtelenségét látszott visszatükröztetni. El lehetett mondani ezekről a szemekről, hogy a ki egyszer látta őket, soha sem telhetett be nézésükkel. Valami isteni: égi szín és tisztaság volt bennük.

Heléna tekintetében örökkévaló, tisztán szellemi, már nem e földről való, halhatatlan szenvedélyü tüz lángolt. Arcának bőre, mely fehér és halvány volt, mint a víz színe az est beálltakor, olyan átlátszónak tetszett, mint a gyöngy, de nem tükröztette vissza a vér pirosságát: csak egy finom, égszínü ér szakította meg tiszta és zavartalan fehérségét. - Mintha márványból lett volna.

Angyalarcának szájacskája, mely olyan gyönyörű volt, mint a gránátfa virága, olyan nedves és ragyogó, mint a gyöngy kagylója: hogy úgy mondjam, langy és kéjes lehelletbe merült, mint az a sóhaj, mely félig nyitva tartotta. - Lehetett volna Helénát a Pigmalion készítette szoborhoz is hasonlítani, midőn az először és azért, hogy megcsókolja a művészt, felnyitá bájos ajkait...

Heléna fehérbe volt öltözve, a mi még növelte szépségének vakító voltát. Egyike volt azoknak a nőknek, kiket a ruhák soha sem ékteleníthetnek el. Az történt vele, a mi a fenkölt, pogány Minervákkal, kik ruháikon keresztül is olimpusi szépségük legtisztább formáit engedik sejtetni. Az uj mennyasszony bevezetett és tökéletes, szépsége, még a selyem és a csipkék alatt is, teljes ragyogásában tünt elő. Ugy látszott, mintha a fehér ruha hajtásai közt teste fényt sugárzott volna ki, mint a najádok és nimfák, kik fénylő tagjaikkal a habok mélyét ragyogják be.

Ilyen volt Heléna Gil Gillel való nászünnepe estéjén...

És így nézte őt Gil Gil: ilyen volt az ő Helénája.

XIII. Holdfogyatkozás.

Soha se hagytak fel bus sirásukkal a pásztorok; nem némultak el a dalok, melyeket csupán a hegy hallott; olyannyira el voltak merülve a rózsapiros fellegek nézésébe, melyeket a hegyen át lenyugvó nap sugarai aranyoztak be, hogy észre se vették, hogy a nappal már elmúlt. Gyorsan jött aztán a sötétség a magas hegy tulsó oldala mellől...

Garcilaso.⁴

Oh igen: az ifju nézte őt... mint az eget a vak, aki nem látja a napot, de érzi hevét holt szemén át is.

Egymástól távol eltöltött annyi kinos év után, annyi gyászos látomány órái után, a *Halál barátja* az élet oceánjába merült s fényes, reményt és boldogságot ígérő világba jutott.

Mit is mondhatott, mit is gondolhatott volna a szerencsétlen, ha még azt sem tudta elhinni, hogy létezik, hogy ez a nő Heléna, hogy ő a férje, hogy mindketten megmenekültek a *Halál* karmaiból?

- Szólj, drága Helénám!... beszélj el mindent - kiáltott fel végre Gil Gil, midőn már leszállt a nap és a madarak megszakították a csöndet. - Beszélj, én kedvesem!...

Heléna elbeszélte mindent, a mit az utolsó három év folyamán gondolt s ami vele történt; mennyit szenvedett, midőn már nem látta többé Gilt; milyen volt kétségbeesése, midőn Franciaországba utazott; hogy észre vette őt palotájuk kapuja előtt; mint kelt ki Monteclaro herceg szerelmük ellen, melyről Rionuevo grófnőtől hallott; mint örült, midőn azelőtt három nappal a San-Millan templom előcsarnokában látta meg őt s mennyit szenvedett, mikor látta, hogy megsemmisülve rogy össze a grófnő rettentő szavainak hatása alatt... Mindent... mindent elmondtak egymásnak...

Beállt az éj... és miközben sötét fátyolai bevonták a földet, elmúlt az a titkos szorongás, mely Gil Gil boldogságát megzavarta.

- Oh! - mondá az ifju, Helénát szeliden keblére vonva, - a *Halál* elvesztett engem szeme elől és nem tudja, hol vagyok. Nem jön ide... nem!... Halhatatlan szerelmünk távol tartja innen! Mi dolga is volna a *Halálnak* mi köztünk? Jövel, jövel, fekete éjszaka és takarj be minket sötét fátyoloddal!... Jövel, ha mindjárt örökké kellene is tartanod!... Jövel, ha mindjárt soha többé nem virradna is!

- Te remegsz... Gil! - hebegé Heléna. - Te sirsz!...

- Én szép kedvesem, - mormolá az ifju, - drága angyalom!... üdvösségem!... boldogságomban sírok.

Ezt mondva és kezével nejének szép fejét tartva, merően, önfeledten, őrzöngően nézett szemeibe.

Mély és heves sóhaj, mámorító szenvedélyből fakadó sikoly röpött el Gil és Heléna ajkairól.

- Én szép szerelmem - susogták mindketten, gyönyörében az első csóknak, melynek édes csattanásától megremegtek a magány láthatatlan szellemei.

E közben telten, nagyszerűen, ragyogóan kelt fel a Hold.

---

⁴ G. de la Vega; híres spanyol költő, szül. 1503, megh. 1536. - Ford.

Fantasztikus, hirtelen feltűnő fénye megijesztette a két szerelme, kik, nem tudni mily titokzatos ösztönből kifolyólag, mindketten egyszerre Nyugat felé fordították fejüket s egymástól eltávolodtak, anélkül azonban, hogy remegő kezüket, mely e pillanatban hideg és fagyos volt mint a sarkó alabastroma, elbocsátották volna.

- A Hold! - kiáltottak fel mindketten tompa, rekedt hangon.

Elragadtatással néztek egymásra és Gil meghatározhatatlan aggodalommal s épp oly szeretettel mint kétségbeeséssel nyújtá ki karjait Heléna felé.

De Heléna halvány lett mint a halál.

Gil reszketett.

- Heléna... mi bajod van? - kérdé.

- Oh! Gil... - viszonzá a nő - Nagyon halvány vagy!

E pillanatban elsötétült a Hold, mintha közte és a két szerelmes közé valaminő felleg ereszkedett volna alá.

De oh! nem felleg volt az!

Nagy fekete árny volt, mely az égtől a földig ért s ugyszólván az egész látóhatárt elsötétítette... Gil Gil jól látta gyepadjáról, a melyen ült...

Óriási alak volt, melyet talán képzelete is nagyobbított...

Igen nagy, fekete köpenybe burkolt szörnyű lény volt, mely mozdulatlanul, hallgatagon állt Gil mellett s árnyékával mindkettejüket eltakarta.

Gil Gil megsejtette, hogy *ki az!*

Heléna nem látta a halotti lényt... Heléna tovább is a Holdat nézte.

XIV.

Utoljára volt! - orvos barátom.

Gil Gil szerelme és a *Halál* között, vagyis az élet és halál között lebegett.

Igen; mert ez a gyászos árny, mely közékük és a Hold közé helyezkedett, elsötétítve Heléna arcán a szenvedély pirját: a másvilág istensége volt, hősünknek hű kísérője attól a szomorú naptól kezdve, a melyen öngyilkosságot akart elkövetni.

- *Hohó! barátom!* - szólt hozzá, épp úgy mint azon az estén.

- Oh! hagyj békét! - mormolá Gil Gil, kezeibe rejtve arcát.

- Mi bajod van, szerelmem? - kérdé Heléna, Gil szorongását látva.

- Heléna, Heléna! ne hagyj itt! - kiáltott fel az ifju kétségbeesve, bal karjával átfogva nejjének nyakát.

- Beszélni valóm van veled, - mondá a *Halál*, megfogva Gil Gil bal kezét és nyájasan magához vonva őt.

- Oh, jer! menjünk be! - szólt Heléna, a mezei lakás felé tartva.

- Nem! jer, menjünk ki - mormolá a *Halál*, a kert ajtója felé mutatva.

Heléna sem nem látta, sem nem hallotta a *Halált*.

Ez a szomorú kiváltság csak *Verdad* herceget illette meg.

- Gil - folytató a gyászos lény - téged várlak.

A szerencsétlen csontjainak velejéig megremegett.

Orcáin sűrű könyvek peregtek alá, melyeket Heléna törült le kezeivel. Aztán kiszakítva magát ennek karjaiból, szerteszét kezdett futkosni a kertben és szívet tépő hangon kiáltotta:

- Meghalni! Meghalni most!...

Heléna követni akarta; de bizonyára abból a rémületből kifolyólag, melyet férje állapota okozott neki, már az első lépésnél ájultan a földre rogyott.

- Meghalni! Meghalni! - kiáltott tovább az ifjú kétségbeesetten.

- Ne félj - szólt a *Halál*, nyájasan közeledve hozzá. - Különb is nem kell futnod előlem: csak véletlenség, hogy találkozunk, és nem szándékom bántani...

- Mért jöttél hát ide? - kiáltott fel az ifjú dühös hangnyomatékkal; aztán felszárította könyzeit, mint aki lemondani készül a könnyögről s talán a józanságról és nem minden megvetés kifejezése nélkül nézett a halálra. - Miért jöttél hát ide? Felelj!

Aztán haragosan körültekintett, mintha fegyver után nézne.

A földön, lába mellett a kertész kapája hevert; ezt görcsös kézzel megragadta, mint könnyű pálcát (mert a kétségbeesés megkészezte erejét) a levegőbe emelte és harmadszor s még nagyobb haraggal ismétlé:

- Miért jöttél hát ide?

A *Halál* nagy kacajba tört ki, melyet a bölcs kacajának kellene neveznünk.

E nevetés hosszasan visszhangzott a kert négy oldaláról és éles hangjával emlékeztetett arra a zörejre, melyet a holtak csontjainak összekoppanása idéz elő.

- Engem akarsz megölni? - kiáltott fel végre a gyászba öltözött lény. - Tehát az Élet a *Halál* ellen mer lázadni? - Ez érdekes. - Rajta hát, vivjünk!

Szólt és szétlebbentve nagy fekete köpönyegét, mely alól karja tűnt elő, amely más fajta kapával volt felfegyverezve (inkább kaszához vagy sarlóhoz hasonlított), védelmi állásba helyezkedett Gillal szemben.

A Hold színe olyan sárgás lett, mint a viasz, mely Nagypénteken a templomokban szokott lobogni; oly fagyos szél kezdett sivitni, mely megreszkettette fájdalmukban a gyümölcsössel terhes fákat; messziről ezer meg ezer eb távoli vonítását lehetett hallani, ami inkább hosszán bugó, haláljóslatu mormoláshoz hasonlított; és fenn a magasban, a felhők régióiban, mintha megszámlálhatatlan halálharang összhangtalan kongása vegyült volna egybe...

Gil Gil mindezt észrevette és térdre borult ellenfele előtt.

- Kegyelem! Bocsánat! - kiáltott hozzá kimondhatatlan szorongással.

- Már megbocsátottam... - felelt a *Halál*, elrejtve sarlóját.

És mintha a természetnek ezt a gyászos képét a sötét istenség haragja idézte volna fel: alig ült némi mosoly ajkaira s megenyhült a légkör fagyos hidege, megszűntek kongani a harangok, elcsöndesült a kutyák vonítása és a hold ismét oly nyájasan ragyogott, mint az éj kezdetén.

- Vini akartál velem! - kiáltott fel vidáman a *Halál*. - *Utoljára volt, orvos barátom!* - Kelj föl, szerencsétlen; kelj föl és adj kezet. Már megmondtam, hogy *ez estén* semmitől se kell tartanod.

- Miért jöttél hát ide? - szólt az ifju növekedő aggodalommal. - Miért jöttél ide? Hogy kerültél házamba? - Te csak akkor jössz, ha valakinek életét kell kioltanod!... Kit keressz?

- Mindent megmondok... Ülünk le egy pillanatra - felelé a *Halál*, gyöngéden megsimogatva Gil Gil fagyos kezeit.

- De Heléna... - mormoló az ifju.

- Hagyd őt; e percben alszik: én vigyázok rá. Fogjunk beszélni valónkhoz. - Gil Gil, te hálátlan vagy! Olyan vagy, mint a *többi*. Mikor felértél a magasba, felrugod lábaddal a hágsót, amelyen feljutottál! Oh! velem szemben viselkedésedért nincs Istentől bocsánat. Mennyit kellett miattad szenvednem az utolsó napokban! Mennyit, oh mennyit!

- Ah... de ha úgy imádom őt! - hebegé Gil.

- Imárod! Ugy?! Örökre elvesztetted volt Helénát; nyomorult varga voltál és őt már egy főúr készült nőül venni; én közétek lépek, téged gazdaggá, nemessé teszek; megszabadítlak vetélytársadtól; kibékítek ellenségeddel és magammal viszem lelkét a másvilágra; neked adom végre Heléna kezét; és ime, e percben hátat fordítasz nekem, megfélemledsz rólam és bekötöd szemed, hogy meg ne láss... Esztelen! Esztelen, mint a többi ember! Ők, a kiknek képzeletükkel folytonosan látniok kellene engem, a világ hiúságaival homályosítják el szemüket és úgy élnek, hogy addig egyszer sem gondolnak rám, míg értök nem jövök! Sorsom nagyon szerencsétlen! Nem emlékszem, hogy valaha *halandóhoz* közeledtem, ki látásomra meg ne ijedt és meg ne lepődött volna. Mintha soha sem várta volna, hogy eljövök! Még a száz éves öregek is azt hiszik, hogy ellehetnek nélkülem. - A mi téged illet, kinek az a kiváltságod van, hogy fizikai érzékeiddel látsz és ki nem feledkezhetél meg úgy rólam, mint szeretnél, te fogod magad és posztókendővel kötöd be szemed; most pedig elzárod itt magad egy magános kertben és azt hiszed, hogy mindenkorra megszabadultál tőlem! Ostoba! Hálátatlan! Hűtlen barát! - *Ember!* ez mindent kifejez!

- Nos - hebegé Gil Gil, akit szégyene és zavara sem tudtak eltéríteni gyanakodó kíváncsiságától - kihez jöttél az én házamba?

- Befejezni jöttem körülte való küldetésemet, melyet az Örökkévaló bizott rám.

- De nem azért jössz, hogy *megölj bennünket*?

- Legkevésbé sem.

- Hát... akkor...

- ...Mindazáltal, ha már láthatlak, vagy helyesebben mondva, ha *már látsz engem*, néhány óvintézkedést akarok tenni, hogy ismét el ne felejts.

- És mik ezek az óvintézkedések? - kérde Gil, sohasem reszketve jobban, mint most.

- Néhány fontos felfedezést is kell előtted tennem...

- Oh! Térj vissza holnap!

- Nem. Az lehetetlen! Ez éjjeli találkozásunk isten rendeletéből történik.

- Barátom! - kiáltott fel a szegény ifju.

- És minő jó barátod! - felelé a *Halál*. - És mert az vagyok, szükségem van, hogy kövess.

- Hová?

- Házamba.

- Házadba! - Tehát megölsz? Oh kegyetlen! És ez a te barátságod! Rettenetes gúny! Megismerteted velem a boldogságot, és aztán elragadod tőlem!... Miért nem hagytál meghalni azon az éjszakán?

- Hallgass, szerencsétlen! - válaszolt a *Halál* ünnepélyes szomorúsággal. - Azt mondd, hogy ismered a boldogságot! - Mennyire, oh mennyire csalódot!

- Az én boldogságom Heléna. - Minden másról lemondok.

- Holnap majd tisztábban fogsz látni.

- Ölj meg hát! - sikoltott fel Gil kétségbeesve.

- Hiába való lenne.

- Öld meg hát őt! Ölj meg mindkettőnket!

- Mily örültségeket hadarsz össze!

- Az ő házába menjek, Istenem!

- Csillapulj...

- De legalább engedd meg, hogy elbucszam imádottamtól! Engedd, hogy istenhozzádot mondjak neki...

- Eredj elébe... Ébredj, Heléna! Jöjj! Én parancsolom! - Nézd, ott jön...

- És mit mondjak neki? Mily órában térhetek vissza ez éjjel?

- Mondd neki, hogy virradatkor viszontlátjátok egymást.

- Oh nem!... Nem akarok annyi órán át veled lenni... Ma jobban félek tőled, mint valaha.

- Gondold meg, hogy mit mondasz!

- Ne haragudj - kiáltott fel a vigasztalhatatlan férj. - Ne haragudj és mondd meg az igazat! Valóban viszontláthatom virradatkor Helénát?

A *Halál* ünnepiesen emelte fel kezét és az égre nézve, bus hangján így szólt:

- Esküszöm rá.

- Oh Gil! Mi ez? - kiáltott fel Heléna, kilépve a fák közül, halványan, magasztosan és ragyogóan, mint a hold egy mitológiabeli megszemélyesítője.

Gil, ki szintén oly halvány volt mint egy sirban fekvő, felborzadt hajjal, eltorzult arccal, fagyos szívvvel, homlokon csókolta Helénát és siri hangon így szólt hozzá:

- Holnap reggel viszontlátjuk egymást. - Várj rám, életem!

- Élete! - mormolá a *Halál* mély részvétellel.

Heléna az ég felé emelte édes könnyekben uszó szép szemét, titokzatos szorongástól elragadtatva keresztbe tevé kezeit és nem e világról való hangon mondta utána:

- Holnap reggel viszontlátjuk egymást.

Aztán Gil és a *Halál* elmentek; ő pedig állva maradt a fák között; leengedett karral, keresztbe tett kézzel s mozdulatlanul és erősen megvilágítva a Hold sugaraitól.

Olyan volt mint egy talapzat nélküli felséges szobor, melyet a kertben felejtettek...

XV. A visszafelé folyó idő.

- Nagy utat kell tennünk - mondá a *Halál* Gilnek, midőn kiértek a mezei lakból. - Előkérem kocsimat.

És lábával a földre toppantott.

Tompa morgás, mint a minő a földrengést előzi meg, kezdett hallatszani a föld alatt. Aztán hamuszínű gőz szállt fel barátaink körül, s e gőz ködéből egy márványból való, kocsihoz hasonló jármű tünt elő.

A mint eloszlott a köd (nem titkoljuk el az olvasó előtt) kitünt, hogy az a kocsi nem márványból volt, hanem finoman kifaragott és egybekapcsolt embercsontokból állott, melyek mindazonáltal nem veszítették el eredeti alakjukat.

A *Halál* kezét nyujtá Gilnek és felszálltak a kocsira, mely oly sebesen repült a téren át, mint a most tőlünk ismert világgömbök, azzal a különbséggel, hogy ezt a kocsit azoknak akarata kormányozta, akik benne ültek.

- Noha még nagy utat kell megtennünk, - folytatá a *Halál* - elég időnk lesz hozzá, mert ez a kocsi oly gyorsan fog repülni, a hogy majd nekem tetszik... gyorsan mint a képzelet! Azt akarom mondani, hogy felváltva sebesen és lassan fogunk haladni, hogy megtekinthessük az egész földet azon három óra alatt, mely rendelkezésünkre áll. Most Madridban kilenc óra este van... Északkelet felé repülünk majd és így kikerüljük, hogy a nap fényével találkozzunk...

Gil hallgatag maradt.

- Nagyszerű! Te egyre hallgatsz! - folytatá tovább a *Halál*. - Hát majd magam beszélek. Meglásd, mindjárt megnyitják ajkaid és megszakítatják veled a hallgatást azok a látványok, amelyek nemsokára szemed elé tűnnek! Indulj!

A kocsi, mely azóta, a mióta barátaink beleültek, a légben irány nélkül himbálódzott, mozgásba jött, majdnem a földet surolta, s aztán leirhatatlan sebességgel repülni kezdett.

Gil lábai alatt hegyeket, fákat, patakokat, sziklákat, sikságokat látott elröppenni... mindezt tarka össze-visszaságban.

Olykor egy-egy pásztorúz jelezte, hogy békés pásztorok tanyája mellett haladnak el, a kocsi azonban kissé lassabban többnyire nagy kőtömegek fölött siklott tova, melyek négyszög alakban voltak fölhalmozva s melyeken fényesség, majd pedig árnyék vonult át... ugyanekkor temetésre szóló harangkongás vagy óra-ütés hallatszott, a mi ugyszólván egyre megy: felhallatszott az éjjeli őr kiáltása is, ki utána mondta az óraütések számát... Ilyenkor mosolygott a *Halál*; a kocsi pedig egyre roppant sebességgel repült a légen át.

Mennél inkább haladtak nyugat felé, a sötétség sűrűbb, a városok nyugalma mélyebb, a természet csöndje nagyobb lett.

A hold megijesztett galambhoz hasonlóan, sietve szállt nyugovóra; a csillagok pedig helyüket változtatgatták az égen, mint valamely sorakozó félben lévő hadsereg.

- Hol vagyunk? - kérdé Gil Gil.

- Franciaországban - felelé a *Halál*. - Már jórészt áthaladtunk azokon a harcias nemzeteken, melyek oly véres küzdelmet vívtak e század kezdetén. Láttuk az örökösödési háboru egész színhelyét... E pillanatban győzők és legyőzöttek alszanak. Tanítványom, az álom virraszt most ama hősök fölött, kik akkor nem haltak meg a csatában, sem azóta valamely betegségben, vagy vénségük következtében... Nem tudom, miért is nem vagytok ti emberek egymás

barátjai odalenn! Szerencsétlenségeitek és gyöngeségeitek ugyanazonossága, egymásra való rászorulástok, éltetek rövidsége a világok végtelen nagyságának látványa és ezeknek a ti kicsinységtekkel való összevetése: mindez kellene, hogy egyesülésre készítessen benneteket, mint a hogy egyesülni szoktak a hajó utasai akkor, ha hajótörés veszélye fenyegeti őket. Nincs ilyenkor se szeretet, se gyűlölet, se nagyravágyás; nincs se hitelező, se adós; nincs se nagy, se kis ember; sem szép, sem csunya; sem szerencsés, sem szerencsétlen. Mindnyájukat egyazon veszély környékezi és... az én megjelenésem egyenlőkké teszi őket. - Nos, hát mi egyéb a Föld, e magasságból nézve, mint elmerülő félben levő hajó, mint pestistől vagy tüzvészől megtámadott város?

- Micsoda halvány fény az ott, melyet a Hold nyugvása óta a földgömb néhány helyén ragyogni látok? - kérdé az ifju.

- Temetők... Páris fölött vagyunk. Minden élő város, falu vagy község mellett mindig egy meghalt város, falu vagy község van, épp úgy, a hogy a fény mellett mindenkor árnyék honol. A földrajz tehát kettős, noha ti csak arról a feléről beszéltek, melyet kellemesebbnek hisztek. Ha elkészítenétek mindama temetők térképét, melyek a földön vannak, megmagyarázhatnátok világotok politikai földrajzát. Mindazonáltal tévednétek a népesség mennyiségében vagy számában: a holt városokat sokkal többen lakják, mint az élőket: ezekben alig van három nemzedék, azokban pedig száz meg száz generáció van egymásra halmozva. - A mi azokat a fénylő pontokat illeti, melyeket ragyogni látsz, azok a holttetemek foszforeszcenciái, vagy helyesebben mondva, ezer és ezer letűnt lét utolsó villanásai; a szeretet, a nagyra vágyás, a harag, a lángész, a könyörületesség esthajnalai; a kialvó fény, az eltűnő egyéniség, az állagait az anyaföldnek visszaszolgáltató lény utolsó lángolásai... Ezek - és ez a legtalálhatóbb kifejezés - olyanok, mint a tajték, a mely a folyó körül képződik, midőn az óceánba szakad.

A *Halál* egy pillanatra megállt.

Gil Gil ugyanekkor lábai alatt réműletes moraju lármát hallott, mintha egy fa-hidon ezer meg ezer kocsi vágatott volna át... A föld felé nézett, de nem látta, s helyén egy mozgó égfélét vett észre, amelybe kocsijokkal együtt belemerültek...

- Mi ez? - kérdé ijedten.

- A tenger - felelé a *Halál*. - Áthaladtunk Németországon és most az Északi Tenger fölé értünk.

- Oh, ne!... hebegé Gil, ösztönszerű félelmében. - Vezess másfelé... A napot akarom látni!

- Majd látni fogod a napot is, noha hátrafelé megyünk tőle. - S majd a visszafelé folyó idő nagyon érdekes látványában is gyönyörködhetel.

A kocsi megfordult a térben és Délkelet felé kezdtek haladni.

Egy pillanat múltán Gil Gil ismét hallani kezdte a habok zugását.

- A Földközi tenger fölött vagyunk - szólt a *Halál*. - Most haladunk át a Gibraltári-szoroson. Itt az Atlanti oceán!

- Az Atlanti! - mormolá Gil ájtatos hangon.

És már nem látott sem eget, sem vizet, vagyis csak eget.

Ugy látszott, hogy a kocsi a földi légkörön kívül eső űrben szálldogál.

Mindenfelől csillagok ragyogtak: alatta és feje fölött, háta mögött, előtte, bárhová esett is tekintete.

S így röppent el még egy perc.

Ennek multával Gil a távolban biborszínű vonalat vett észre, mely e két eget: a mozdulatlant és lebegőt ketté választotta.

Ez a biborvonal rózsá-, majd narancsszínbe ment át; aztán arany színben kezdett tündöklenni, bevilágítva a két tenger mérhetetlen területét.

A csillagok el-eltűnedeztek.

Virradni kezdett.

De ekkor a hold jött fel...

Mindazáltal alig ragyogott egy pillanatig, midőn a látóhatár világossága elsötétítette fényét...

- Virradni kezd - mondá Gil Gil.

- Ellenkezőleg - felelt a *Halál*, - esteledik; csak hogy mivel a nap mögött járunk és nálánál sokkal sebesebben, azért a lenyugvás ránk nézve hajnalodást és a hajnal lenyugvást jelent... Ott vannak a szép Azorok.

Valóban: gyönyörű sziget-csoport tűnt fel az oceán közepéből.

Az est mélabus fénye, mely megtört a felhők között és átszűrődött a két folyó ködén, a félsziget képét elragadóan szép látvány nyá varázsolt.

Gil és a *Halál* minden megállás nélkül haladtak át a tengeri sivatagok emez oázisain.

Tíz perc múlva kikelt a nap a tenger habjaiból és kissé a látóhatár fölé emelkedett.

De a *Halál* megállította kocsiját és ekkor a nap ismét leáldozott.

Tovább haladtak; a nap újból feltűnt.

Két estszürkület volt egy helyett.

Mindezek a dolgok nagy félelemmel töltötték el hősiük lelkét.

Mindinkább messzebb és messzebbre jutottak.

Gil órája mégis csak kilenc és negyedórát mutatott - éjjelre, ha így mondhatnók.

Néhány pillanat múlva Északamerika emelkedett ki a tengerekből.

Gil látta a fáradzó embereket, kik már a mezőn dolgoztak, vagy a tenger partja mentén hajóztak, s a városok utcáin hemzsegték.

Egy helyütt, nem tudom hol, nagy porfelleget vett észre... Csatáztak...

Másutt a *Halál* fényes vallási ünnepiességet tekintetett meg vele, melyet egy fának, ama nép istenének a tiszteletére ültek meg...

Távolban egy ifjút és egy leányt mutatott neki kik egyedül voltak egy ligetben és szerelmi tüzzel néztek egymás szemébe...

Aztán megint eltűnt a föld: a Csendes-tengerbe hatoltak.

A Madarak-szigetén dél volt.

Mindenfelől ezer meg ezer sziget tűnt szemükbe.

Ezek mindegyikében mások voltak a szokások, más a vallás, mások a foglalkozás-nemek. És mily változatos öltözés-módok, szertartások divatoztak bennük!

Igy értek Khinába, a hol éppen reggeledett.

Ez a virradás a mi utasainkra nézve esteledés volt.

Más, egész más csillagok, mint a minőket, előbb láttak, diszitették az ég boltozatját.

Kelet felől a hold ismét ragyogni kezdett, aztán elrejtezkedett.

Utasaink tovább röptek, nagyobb gyorsasággal, mint aminővel a föld forog tengelye körül.

Átröptek Ázsián, ahol éjszaka volt; balfelől a Himalája hegységeit hagyták el, melyeknek örökös hava tündöklött a csillagok fényétől; elhaladtak a Kaspi-tó partjai mellett; aztán kissé bal felé fordultak és megálltak egy dombon közel valamely városhoz, melyen e pillanatban éjfél volt.

- Milyen város ez - kérde Gil Gil.

- Jeruzsálemben vagyunk - felelé a *Halál*.

- Már?

- Igen... Kevés hujja, hogy az egész földet körül nem utaztuk. - Itt megállok, mert hallom, hogy éjfél üt és én soha sem mulasztom el, hogy ez órában térdre ne boruljak.

- Miért?

- Hogy a világegyetem teremtőjéhez fohászkodjam.

Ezt mondva, leszállt a kocsiról.

- Én is meg akarom szemlélni Isten városát és elmélkedni romjai fölött - válaszolt Gil, letérdelve a *Halál* mellé és ájtatosan keresztbe téve kezét.

Midőn mindketten befejezték imádságukat, a *Halál* ismét beszédes és vidám lett, aztán felszállva a kocsira, így szólt Gil Gilhez:

- Az a falu, melyet amott egy hegyen látsz: *Getsemani*. Ott volt az Olajfák kertje. A másik oldalon magaslat emelkedik, melyet templom koszoruz, körülvéve számtalan csillagtól... Az a Golgota. Itt folyt le éltémnek legnagyobb küzdelme!..

- Azt hittem, hogy magát az Istent győztem le... és néhány napon át legyőzöttnek is tartottam... De hajh! Az is ugyanezen a hegyen történt, hogy harmad napra, egy vasárnap reggelén lefegyverezve és megsemmisítve éreztem magam! - Jézus feltámadt! E tájak tanúi voltak a természettel vívott nagy, személyes harcaimnak... Itt víttam vele bajt, szörnyű bajt... (éjjeli három órakor volt; pontosan emlékszem rá,) melyben alighogy a Megváltó melle ellen intézem lándzsámat, feldulta temetőimet, feltámasztotta halottaimat... Mit tudok én! Azt hittem, hogy a szegény természet örjögővé lett!

A *Halál* gondolkozott egy pillanatig; aztán felemelve fejét, szigorubb arccal ezeket mondá:

- Itt az óra!... Éjfél elmúlt... - Menjünk házamba és intézzük el beszélni valónkat.

- Hol lakol? - kérde Gil Gil félénken.

- Az Északi sarkon - felelt a *Halál*. - Ott a hová halandó soha sem tette be és nem is fogja soha betenni a lábát! Olyan fagy és jég között, mely oly régi, mint a világ!

Ezt mondva, a *Halál* Észak felé irányította a kocsit és nagyobb sebességgel kezdtek röpdülni, mint valaha.

Kis-Ázsia, a Fekete-tenger, Oroszország és a Spitzberg mint fantasztikus látományok tüntek el a kocsikerekei alatt.

Ekkor a látóhatárt gyönyörű szép fénysugarak ragyogták be, melyeket kristály-sziklás táj tükrözött vissza.

Mindenütt csönd és fehérség honolt a földön.

Az ég látható része violaszínű honolt, behintve alig kivehető csillagocskákkal.

Az *Északi fény* és a fagy! Ez ennek a félelmetes tájnak minden élete.

- A sarkon vagyunk - szólt a *Halál*. - Megérkeztünk.

XVI.

A *Halál* komolylyá lesz.

Ha Gil Gil már nem látott volna annyi rendkívüli dolgot légi útja folyamán; ha Heléna emléke nem foglalta volna el teljesen képzeletét; ha az a vágy, hogy megtudja, hová vezeti őt a *Halál*, folytonosan nem zaklatta volna borongó lelkét, nagyon kedvező alkalma lett volna a geográfiai problémák legnagyobbját: a föld sarkainak alakjára és helyzetére vonatkozó kérdést tanulmányozni és megfejteni.

A kontinensek és a sarki tenger titokzatos határai, melyeket örökös jég takar; a magaslat vagy mélység, mely - az ellentétes nézetek szerint - útját jelölné ama racionális tengelynek, amely körül a mi földgömbünk forog; a látvány, melyet a csillagos égboltozat nyújtana, amelyen akkor egyszerre lehetne látni mindazokat a csillagzatokat, melyek Északamerika, egész Európa, Trójától Japánig Ázsia és a két oceán északi részének egét ékesítik; az északi fény égő tüzpontja és oly sok más jelenség, melyeket a tudomány annyi századon át hasztalan kutat s már ezer meg ezer híres hajós életével fizetett meg, kik e félelmetes tájakon veszték el: mindezek előtte oly egyszerű s világos dolgok lehettek volna, mint a nap fényessége, és mi most olvasóinknak is elmondhatnók őket...

De Gilnek nem volt kedve ilyféle megfigyelésekre, mi pedig nem vállalhatjuk magunkra bárminő oly dolog elmondását, mely nem áll összefüggésben történetünkkel, ha mindjárt az emberiség a sarkokra vonatkozólag tovább is megmarad eddigi tudatlanságában.

Különben, ha arra emlékeztetjük olvasóinkat, hogy szeptember havának elő napjai járták, megérthetik, hogy a nap még teljes fényében ragyogott ez ég alatt, hol több mint öt hónapon át egy pillanatig sem volt éjszaka.

E nap halvány és ferdén eső sugaraitól megvilágítva, utasaink kiszálltak a kocsiból; aztán a *Halál* megfogva Gil Gil kezét, nyájas udvariassággal mondá neki:

- Házadban vagy: lépünk be.

Óriási jég-omladék tünt Gil szeme elé.

Ezen a világgal egykoru, hóba vésett kristályfalnak látszó jég-omladéknak közepén, hosszukás repedés mutatkozott, melyen egy ember alig hogy beférhetett.

- Megmutatom majd az utat - szólt a *Halál* előre menve...

Verdad herceg megállott, nem merte követni kísérlőjét.

De mitevő legyen? Hová fusson e végtelen puszták között? Merre szálljon e fehér és végtelen fagy-sivatagokon át?

- Gil! Nem lépsz be? - kiáltott fel a *Halál*.

Gil egy utolsó, végső pillantást vetett a halvány napra és behatolt a jég közé.

Ugyanolyan megfagyott anyagból való csigalépcső egy tágas négyszögletű terembe vezetett, melyben sem butor, sem másnemű disz nem volt; Lengyelország nagy sóbányáira vagy Ispahan és Medina márvány fürdőinek szobáira emlékeztetett.

A *Halál* egy szögletbe guggolt és keleti szokás szerint bokáira ült.

- Jőjj ide: ülj mellém, beszéljünk - mondá Gilnek.

Az ifju gépiesen engedelmeskedett.

Oly mély csönd volt, hogy egy mikroszkopikus rovar lélekzését is meg lehetett volna hallani, ha ugyan megélhetett volna itt valamely lény a *Halál* pártfogása nélkül.

A hideg olyan volt, hogy halandó nem viselhette volna el.

Képzeljék el a hő teljes távollétét, az élet tökéletes negációját; minden mozgás abszolút megszűnését; a halált, mint a lét formáját és még akkor se lesz pontos fogalmuk e hulla-világról...; de még hulla-világnak se lett volna mondható, mivel sem fel nem bomlott, sem át nem alakult és így nem is adott táplálékot a férgeknek, nem termékenyíté meg a növényeket s nem nyújtott elemeket az ásványoknak, sem gázokat a légkörnek.

Az embrió nélküli világegyetem kaosza volt ez; a semmi, százados jég látszata alatt.

Mindazonáltal Gil Gil el tudta viselni ezt a hideget, mivel a *Halál* védelme alatt állott.

- Gil Gil - szólt a *Halál*, nyugodt és méltóságos hangon - elérkezett az óra, amelyben az igazság teljes leplezetlenségének nagyszerűségében fényeskedik szemed előtt; most csak röviden össze akarom foglalni viszonyunk történetét és feltárni előtted sorsod titkát.

- Szólj - felelt Gil Gil bátran.

- Tagadhatatlan, kedves barátom, - folytatá a *Halál* - hogy élni szeretnél, hogy minden erőlködésem, minden gondoskodásom, a leplezetlen igazságok, melyeket minden pillanatban szemed elé állítok: nem képesek szivedből kiirtani az élethez való szerelmet.

- Helénához való szerelmemet - szólt közbe az ifju.

- A szerelemhez való szerelmedet - viszonzá a *Halál*. - A szerelem az élet, az élet a szerelem, ne feledd el ezt... És ha még se értenéd, gondold egy dologra, melyet teljesen megérthetnél dicsőséges orvosi pályád és azon utazás alatt, melyet az imént fejeztünk be. - Mi az ember? Mit jelent létezése? Láttad őt napfelkelte és naplenyugta között. Láttad alvás közben, midőn álmodott. Ennek az álomnak időközében, napi tizenkét vagy tizennégy óráig ébren volt, s ezt az időt se tudta mire felhasználni. - Egy helyütt fegyverrel kezében találtad, amint felebarátjait öldökelte; másutt a tengereken láttad járni-kelni, hogy tápszerekkel kereskedjék. Egyesek minden erejükből arra törekedtek, hogy ilyen vagy amolyan színű ruhát ölthessenek; mások átfurták a földet és érceket vontak ki belőle, hogy legyen mivel ékesíteni testöket. Emitt kivégeztek egy embert; amott vakon engedelmeskedtek egy másiknak. Egy helyütt az erény és a jog ebben vagy abban a dologban áll; másutt az ellenkezőkben. Ezek igazságnak látnak olyat, amit amazok tévedésnek tartanak. Egy és ugyanazon szépség konvencionálisnak és képzeltnak tünt volna fel előtted, a szerint a mint Cserkeszország, Khina, a Kongón vagy az Eszkimók hazáján haladtál volna keresztül... Az is nyilvánvaló lesz már előtted, hogy a tudomány a legközvetlenebb hatások okának roppant gyarló kutatgatása és hogy a dicsőség üres szó, mely véletlenül és csupán csak esetleges véletlenből fűződik ehhez vagy ahhoz a tetemhez. Megérthetted végül, hogy mindaz, amit az emberek véghezvisznek, gyermekjáték, melylyel az időt ölik el; hogy az ember fia nyomoruságai és nagyságai viszonylagosak; hogy civilizációja, társadalmi szervezete, legkomolyabb intézményei a józan ész hijjával vannak megalkotva; hogy a divatok, a szokások, a hierarchiák nem egyebek, mint hamu, por, hiuságok... De miért is mondom hiuság? Még ennél is kevesebb! Tréfák, melyekkel eltöltitek élteteket; egy lázbeteg őrzöngései, egy örült hallucinációi... Gyermekek, agg, nemes, paraszt, tudós, tudatlan, szép, csunya, király, rabszolga, gazdag, koldus: mind egyenlő nekem; mind csak porhalmaz, melyet szétfuvok lehelletemmel. - És mégis élni kívánsz! És mégis azt mondd, hogy a világon szeretnél maradni! És mégis szereted ezt az átmeneti életet!

- Helénát szeretem - viszonzá Gil Gil.

- Oh! Igen, - folytatá a *Halál*: - az élet a szerelem, az élet a vágy... De e szerelemnek ideálja nem lehet olyan vagy amolyan anyagból való szépség... Képzeltgök ti, kik mindig a legközelebbit veszitek a legtávolabb fekvő helyett! - Az élet az érzés; de a nagy, a nemes életnek Istentől kinyilatkoztatott jövője, az ott van a szomorúság ama könyvében, mely az ujdonszülött és haldokló arcán gördül végig, abban a mélabus szomorúságában az emberi szívnek, mely a levést szomjazza és a lét fáradalmát, a más élet után vágyakozást vagy más világ patetikus emlékét érzi. Az a kedvtelenség és rosszullét, az a kétség és bánat, mely ama nagy szellemeket fogta el, kik nem elégedtek meg e föld hiúságaival: egy más, szebb hazának az előérzetét, a tudománynál és hatalomnál magasabb küldetésű; az emberek muló nagyságánál és a nők pillanatnyi bájainál nagyobbyszerű világnak az érzetét foglalják magukban. - Tekintsünk most te reád, a te, előtted ismeretlen történetedre vissza; szálljunk alá rendestől eltérő léted folyásának titokzatos mélyébe és magyarázzuk meg barátságunk okait. Gil Gil, te mondad: mind-ama képzelt boldogságok között, melyeket az élet nyújt, csupán egyet kívánsz és ez egy nő bírása. Nagy előmenetelt tettem tehát szellemed megismerésében! Sem a hatalom, sem a gazdagság, sem a rang, sem a dicsőség... semmi sem okoz örömet lelkednek. Bevégzett bölcselő, tökéletes keresztény vagy tehát és ez az, a mit veled elérteni akartam... Jól van tehát; mondd meg most nekem: ha ez a nő már meghalt volna, fájna-e neked a meghalás?

Gil Gil rémült sikolyt hallatva ugrott fel.

- Hogyan - kiáltá, - Heléna!

- Légy nyugodt! - folytatá a *Halál*. - Heléna ott van, ahol hagytad... Beszéljünk hipotézisban. Felelj kérdésekre.

- Mielőtt megölnéd Helénát, vedd el életemet! Ez a feleletem.

- Nagyszerű, - felelt a *Halál* - és mondd: ha tudnád, hogy Heléna az égben van és vár rád, nem halnál-e meg nyugodtan, meglehetősen, áldva istent és neki ajánlva lelkedet?

- Oh, igen! - A halál ekkor a feltámadás volna! - kiáltott fel Gil Gil.

- Ugy hogy - folytatá tovább a rettenetes lény, - ha Helénát magad mellett látnád, egyéb semmivel sem törődnél...

- Semmivel!

- Jól van hát: Tudj meg mindent! - Ma a katolikus világban nem 1724 szept. 2-át számlálják, mint talán te képzelnéd... Sokkal több ideje van már, hogy én és te barátok vagyunk...

- Az egekre! - Mit mondasz? - Milyen évben vagyok?

- A tizennyolcadik század elmúlt, a tizenkilencedik, a huszadik is, és még egynehány. Az egyház ma Szent-Antalhoz fohászkodik és a 2316. évet számlálják.

- Tehát meg vagyok halva!

- Jó hatszáz esztendeje.

- És Heléna?

- Akkor halt meg, mikor te. - Te azon az estén haltál meg, melyen megismerkedtünk...

- Hogyan? Kiittam hát a mérget?!

- Az utolsó csöppig. - A mi Helénát illeti, ő abbeli fájdalomában halt meg, melyet a te szerencsétlen véged okozott neki. - Hatszáz éve már, hogy ti ketten hatalmamban vagytok.

- Lehetetlen! Te bolonddá tész engem! - kiáltott fel Gil Gil.

- *Én nem teszek bolonddá senkit - viszonzá a Halál.* - Hallgass meg és megtudod, hogy mily sokat fáradoztam érdekedben. Heléna és te a mondott napon haltatok meg; Heléna, hogy az angyalok lakába szálljon, ha majd a *végítélet napja* eljő; te pedig, hogy a pokol minden kinjaira légy kárhóztatva. Ő azért, mert ártatlan és tiszta volt; te, mert istenről megfélemedkezve éltél és rut nagyravágyástól engedted magad vezetetni... Nos: a *Végítélet* holnap éjjel három órákor lesz Rómában...

- Oh Istenem! - Vége lesz a világnak! - kiáltott fel Gil Gil.

- Már ideje - viszonzá a rettenhetetlen lény. - Végre én is megpihenhetek...

- Vége a világnak!... - hebegé Gil Gil kimondhatatlan rémülettel.

- Ne törődj vele! Neked már úgy sincs veszteni valód. - Figyelj tovább. Látva, hogy a *Végítélet* napja közeleg, én, ki téged, mint már első beszélgetésünkör mondttam, mindig kedveltelek és Heléna, ki épp úgy szeretett az égben, mint a hogy szeretett a földön, könnyöröggtünk az Örökkévalóhoz, hogy mentse meg lelketet. - »Semmit sem tehetek az öngyilkosért« - válaszolt a teremő, - »egy órára azonban rátok bizom szellemét; javítsátok meg, ha tudjátok«. - »Mentsd meg!« - szólt hozzám Heléna. - Én megigérttem neki és leszálltam ide, hogy felkeressem sirodát, melyben hat század óta aludtál. Koporsód fejfája mellé ültem és az étellel álmodtattam veled. - Találkozásunkat, V. Fülöpnél tett látogatásodat, I. Lajos udvarában véghezvitt dolgaidat, Helénaival való menyegződet, mindent a sirban álmodtál. - *Azt hitted, hogy egyetlen egy órában három napi életet éltél, pedig egy pillanat alatt hatszáz évi halálálmot álmodtál el!...*

- Oh!... nem, nem volt álom! - kiáltott fel Gil Gil.

- Értem csodálkozásodat - viszonzá a *Halál.* - Neked álmod igazságnak tetszik. Ez mutatja, hogy mi az élet! Az álom valóságnak, a valóság álomnak látszik. - Én és Heléna győztünk. A tudomány, megpróbáltatás és filozófia megtisztították szivedet, megnemesítették szellemedet, megmutatták a föld nagyságait a maguk csupasz, undorító hiuságában, és a mint tegnap előlem futva csak a világ elől futottál vala: ma, midőn örök szerelmet kérsz, a halhatatlanságot kéred! - Meg vagy váltva!

- De Heléna... mormolá Gil Gil.

- Istenről van szó!... Ne gondolj Helénára. Heléna nem létezik és valósággal nem létezett soha. Heléna a szépség, a halhatatlanság visszfénye volt. Ma, midőn az igazság csillagzata utoljára ragyogtatja sugarait, Heléna mindörökre *Ő* vele egyesül. *Vele*, kihez mindnyájatokat lépte vezet.

- Álom volt! - kiáltott fel az ifju kimondhatatlan aggodalommal.

- És ilyen lesz a világ néhány óra múlva: az Örökkévaló egy álma.

Ezt mondva, a *Halál* felkelt, felemelte fejét és az égre tekintett.

- Már hajnalodik Rómában... - mormolá. - Kezdődik az *utolsó nap.* - Isten veled, Gil... A sohai viszontlátásra!

- Oh, ne hagyj el! - kiáltá a szerencsétlen.

- *Ne hagyj el!* - ezt mondod te a halálnak, a ki elől tegnap még futottál!

- Oh!... ne hagyj magamra, egyedül ezen a vigasz nélküli tájon! Ez sír!...

- Micsoda? - viszonzá a sötét istenség gunyosan. - Hát oly rossz dolgod volt benne hatszáz éven át?

- Hogyan? Hát itt éltem én?

- *Éltél!* - Nevezd, a hogy tetszik. Ezen az egész időn át benne aludtál.

- Ez hát a sírom?

- Igen, barátom... és alig tűnök el én, majd meggyőződöl róla. Majd csak akkor érzed igazán, hogy mily hideg van e lakban!

- Oh!... rögtön végem lesz! - kiáltott fel Gil Gil. - Hisz az *északi sarkon* vagyok.

- Nem halsz meg, mert már meghaltál; hanem aludni fogsz reggeli három óráig, amikor majd a többi nemzedékkel együtt feltámadsz...

- Barátom! - sikoltott fel Gil Gil kimondhatatlan keserőséggel - ne hagyj itt, vagy engedd, hogy tovább álmodjam! Én nem akarok aludni itt... Félek ettől az álomtól!... Ez a sir megfojt.
- Vezess engem vissza mezei lakomba, a Guadarrama partjaihoz, hol Helénát képzeltem látni és ott hadd érjen utól a világegyetem pusztulása! Én hiszek Istenben és tisztelem igazságosságát és könyörületességéhez folyamodom... De, téríts vissza Helénához!

- Mily végtelen szerelem! - mondá az istenség. - Győzött az életen és im a halálon is győzedelmeskedni fog! Megvetette a földet és megvetné az eget is! - Ugy lesz, amint kívánod, Gil Gil... De ne feledkezz meg lelkedről...

- Oh! kegyelem..., kegyelem, barátom. Vezess vissza Heléna mellé!

- Nem; nem vezetek hozzá. Heléna sirjában alszik. - Majd ide hívom, hogy halálának utolsó óráiban közeledben legyen.

- Egy napon egymás mellett leszünk eltemetve!? Ez elég az én üdvömhöz és boldogságomhoz. Lássam Helénát; halljam tőle, hogy szeret; tudjam, hogy örökké mellettem marad, legyen az a földön vagy az égen, és mit sem törődöm zord sírom sötét éjjelével!...

- Jőjj tehát elő, Heléna; én parancsolom! - mondá a *Halál* siri hangon, lábával a földre toppantva.

Heléna ugyanabban a helyzetben, melyben guadarramai kertjében maradt: fehérbe öltözött, alabastrom arccal előtünt a jég-teremben, melyben ez a csodálatos jelenet lefolyt.

- Isten veletek! barátaim - kiáltott fel a *Halál*.

- Kezedet, Heléna - hebegé Gil Gil.

- Kedves Gilem! - rebegé a nő férje mellé térdelve.

És kéz-kézben, szemükkel az égre tekintve, mondtak mélabus *istenhozzád*-ot a *Halál istenhozzátok*-jára.

A sötét istenség eközben elvonulni készült.

- A sohai viszontlátásra! - szólt halkán, midőn távozott.

- Enyém mindörökre! - kiáltott fel Heléna, kezébe szoritván Gil Gil kezeit. - Isten megbocsátott neked és majd az égben együtt élünk!

- Mindörökre! - viszonzá az ifju kimondhatatlan örömmel.

A *Halál* most eltünt.

Rettenetes hideg járta át a termet és egy pillanat alatt Gil Gil és Heléna megfagyva, megkövülve s mozdulatlanul maradtak ájtatos helyzetükben: térdre borultan, kéz a kézben, szemük az égre szegezve, mint két nagyszerű siri szobor...

Befejezés.

Néhány óra múlva a Föld miként bomba robbant szét.

A hozzá legközelebb levő csillagzatok magukhoz vonzották a szétroncsolt földtömeg töredékeit, ámbar a különböző égitesteknek ez az egymásra torlódása sark tengelyüknek kizökkenését, rettenetes áradásokat, özönvizeket idézett elő...

A Hold majdnem változatlan állapotban mellécsillaggá lett, nem tudom a Vénusé-e vagy a Merkuré.

Megtörtént a Végítélet Ádám és Éva családja fölött, de nem a Jozefát völgyében, hanem az V. Károlyról elnevezett üstökösön; az elkárhozottak lelkei számkivetésbe más csillagzatokra kerültek, hol új életet kell kezdeniük... Kell-e ennél nagyobb büntetés?

Azok, kik második létezésük folyamán fognak megtisztulni, Isten ölébe térnek majd vissza azon a napon, melyen egykor azok a csillagzatok is eltűnnek a világ színéről...

Azok, kik még itt sem tisztulnak meg, tiz más világba jutnak, ahol épp úgy zárándokolnak át árnyék-életükön, mint mi a mienken...

A mi Gilt és Helénát illeti, ők azon az estén az *igéret Földére* léptek: egymás kezét tartva, örökre mentve minden fájdalomtól és büntetéstől; megváltva és üdvözülve; kibékülve Istennel; részesülve az ő boldogságában, épp úgy, mint a többi igaz és a többi megtisztult lélek...

A FEKETE SZEMEK. (Skandináv történet).

Feketék a szemeid
Mint a sötét éjjel...
Mióta a tiéd lett:
Szivem óh mennyit szenvedett.

I.

Az északi sark-körön túl, Lappország határán, Hammesfert közelében, - az európai kontinens ez utolsó lakható pontján - minden évben hat hónapig jéggel borított tenger közepéből sötét, meredek és óriási sziget: a *Loppen* emelkedik ki.

1730-at számlálnak az emberek; már ellep mindent a zuzmara: augusztus 15-ke van.

Körülbelül három órakor délután beáll az éjszaka, melyen át az *északi fény* világít, s a nappal és éjjel egyidejű szürkülete ragyogó ivet hagy az égen. Most tűnt fel először a Hold másfél havi távollét után.

Minden közelségét jelezte a télnek, mely mint fehér kísértet óriási halotti fátylával beborítja mindezeket a szomorú téreket.

A nemesek bezárkóznak váraikba, a szegények pinczéikbe, a jeges medvék a százados hóalkotta zuhatagokba.

Egy-két madár a ledőlt fenyők hasadékaiban csinál magának fészket, a többi pedig déli tájak felé veszi röptét, s új tavaszt keres.

A *ballenerek* és *grönlanderek* Európa felé irányítják vitorlájukat, nehogy belefagyjanak a jeges tengerbe...

A mezők, kikötők s maguk a városok is puszták és elhagyottak. Olyan képet mutatnak, mintha valami borzasztó járvány pusztított volna bennök, vagy valamely fenyegető, vészhozó hódító közelednék feléjük.

És ilyen marad ez a táj nyolcz hónapon át, április 15-ig, a mikor a fagy engedni kezd.

II.

Loppen szigetének kopár szirtjein egy vár áll, mely a hegy szikla-kinövésének látszik, oly mohosak és régiek úgy szólván az élő sziklába bevájt falai.

Ez a kesely-fészek nem *építés*, hanem *kivájtás* és *kifaragás* útján jött létre. Kivájt magános kőszirt, melyet védsánczok koszoruznak.

A szirten levő néhány kerek nyílás, melyek a levegő bevezetésére valók, homályosan jelzik a *bejáratot* a vár hét emeletéhez, amelyek legutolsójában, teljesen megvédve a tél szigorától, e földalatti palota urai laknak.

Nem mondhatnók meg, hogy hány óra volt... itt mindig éjszaka van.

Egy háromszögletű, nyest- és rénszarvasbőrökkel gazdagon kirakott, kiszőnyegezett teremben, melyet három nagy lámpa világított meg, óriási gyantás fenyő-törzsök égtek. A füst

gomolyogva, oszlophoz hasonlóan szállt ki átlukasztott födelén ez arisztokratikus barlangnak, mely tiz lábnyi mélyre volt a földre vájva; egy óriási, a kandallóval szemközt nyíló teremből pedig langyos és illatos levegő áradt szét.....

A szobában ketten vannak.

Az egyik alaktalan tölgyfa-széken aludt Kimi Magno, Loppen szigetének uralkodó grófja: a *jarl*⁵ volt.

Huszonötéves lehetett: széles, fekete bőrökből készült tunika volt rajta, mely alatt félig harci, félig udvari, de nagyon diszes ruhát viselt. Ez a fiatal ember, kit Délen csunyának vagy legalább is közönségesnek tartottak volna, nem volt hijával bizonyos *helyi* szépségnek. Alacsony termetű, kissé kövér, vagy helyesebben mondva, jól megtermett, erős ember volt; bőre veresbe játszó barnás színű; haja aransárga, nagyon dús és sűrű; szeme oly tiszta kék, mint Spanyolország ege derült januáriusi napon. Arczának végül, noha szakálla még pelyhedzni sem kezdett rajta, megvolt az az erőteljes, érdekes és férfias kifejezése, hogy láttára senki sem vonhatta volna kétségbe a nemes Skandináv zordon vitézségét.

Vele szemben, a kandalló tüzétől megvilágítva, csöndesen egy asszony imádkozott, kit inkább leánynak lehetett volna tartani; arca alabastrom fehér és rózsapiros volt, isteni szeme hasonlított két türkisz köhöz; szép volt és szomorú, mint a muló tavasz hervatag virágai. Egész testét hermelinbőrökből készült, ragyogó fehérségű finom ruha fődte, fejét pedig selyemcsipkés főkötő takarta. Ebben a ruhában a fiatal nő olyannak tünt elő, mint egy gyöngyszínű habokon lebegő rózsa, mint szép, fehértollazatú hatyú, mint az érintetlen tavon visszatükröződő hajnalpír.

Ez Fedora *jarl*-né, az ifju Magno neje volt.

Már nagy idő óta voltak a házastársak ebben a helyzetben... A férj tetette magát hogy alszik, a nő pedig, mintha olvasna.

Fedora, kinek arczán vigasztalan fájdalomnak a nyomai voltak láthatók, a kandalló játszadozó lángnyelveit nézegette. De ha egy pillanatig véletlenül Magno komor arczára talált tekinteni, remegés futott át testén és rögtön a tűz felé irányozta szemét s nagyobb buzgalommal folytatta imádságát.

Egyszerre csak Magno hirtelen felnyitotta szemét és észrevette azt a félénk tekintetet, melyet neje vetett rája.

- Aludtál? - susogá lágy és halk hangon a nő.

- Én nem alszom soha, - felelt ridegen Magno. - Miért nézel rám ily különös módon?

Fedorát újból remegés fogta el és keresztbe tette kezét.

- Mert nagyon szeretlek! - felelte egy pillanat elmúltával. Visszatartóztatta könyeit és ismét imádságához fogott.

De ujjaival nem volt képes végigmenni olvasója ámbra-szemein.

Többet nem szóltak egymáshoz; most is többet beszéltek, mint a mennyit szokásuk volt.

---

⁵ Skandináv nyelven a m. kir. helytartó. - Ford.

III.

Fedora és Kimi jarlja három éves házások voltak; ez volt az első tél, melyet Loppen kastélyukban töltöttek.

Azelőtt Krisztiániába mentek lakni, a hol a nemesség élete a nagy hidegek idején folytonos mulatságból áll; de abban az évben, a melyben ez a történet esett meg, - miután a szép juniusi és juliusi hónapokban Norvégia partvidékét egészen beutazta - Magno arra határozta el magát, hogy nejével együtt eltemetkezik abba a kőből és jégből való palotába, melyről fentebb szóltunk és melyben egyedül, hallgatagon, egymással szemközt ülve, már tizenöt nap óta voltak fogságban és a honnan csak nyolcz hónap múlva mehetnek ki, mert az első hó már megfagyott a kastély ajtóí fölött.

IV.

Ujabb tizenöt éjszaka mult el.

Kimi Magno elővette skandináv lantját és ezt a románczot énekelte megrémült nejének:

Atyám sirjában,
Ott a sirban térden állva
Örök szerelmet esküdtél nekem.
Ha esküdet, haj megszeged,...
Szivem szép szerelme,
Im fogadom néked:
Atyám sirjában nem lesz pihenésed!

Magno hangja mennydörgésszerűen visszhangzott a kastély mélységeiben, amint megismételte dalának végső sorait.

Aztán a szorongó Fedora felé fordult és keserűen mosolyogva kérdé tőle:

- Mit csinálsz, Fedora?

- Atyád lelkéért imádkozom! - felelte a nő, elfordítván szemét, hogy ne lássa férje mosolygását.

Magno újból elővette lantját és folytatta románczát:

Hol szép fényes az ég,
S virágzik a völgy,
Ott születtek fiaim,
Ott haltak meg őseim.

Ha szerencsétlenségedre
Fiaim nem születnének,
Ha kebeled fiaimnak sirja lesz:
Atyám sirjában nem lesz pihenésed!

Az olvasó kiesett Fedora kezéből és az egyes szemek a tűz parazsaira hullottak szét...

A lakást kellemes illat járta át.

- Hogyan érzi magát, asszonyom? - kérdezte a jarl, mintha semmit sem látott volna.

- Jól, Magno, - felelé Fedora, ki már ugy látszott, elfelejtette az előbbi baljóslatu eseményt.
  - Kétségben vagy még állapotod felől?
  - Nem, uram...
  - Anyának érzed magad, - oh mily boldog leszek! - a mi után három évig vágytam, teljese-
désbe megy!
  - Igen, - rebegé halkán az asszony.
  - Igen, - ismétlé a férj rémületes hangon. - Csak ne feledd azt a másik skandináv dalt...
- És ördögi nevetésbe törve ki, így kezdett énekelni:

A hegyeken át
Idegen járt,
Fekete volt haja,
Fekete a szeme.....
Minden gyermekének,
A ki születni fog:
Fekete lesz haja,
Fekete a szeme!

- Oh! Hallgass! - mormolá térdre esve Fedora.
- Ismerted-e őseidet? - orditá Magno vadállati hangon.
- Oh uram, - felelé a szegény asszony, összeszorítva kezét, - ölj meg egy csapással! Ne tedd
még gyötrelmesebbé a halállal való küzdelmemet!
- Milyenek voltak a szemeik? Felelj!
- Hiszen jól tudod... - Kékek.
- És az én őseimnek? ismerted-e őket?
- Nem, uram...
- Mindjárt megismered! - felelte a férj karjánál megfogva nejét és a legközelebbi terem felé
vonta.

E teremben hosszú sorban festmények állottak, melyeket a közökben felállított lámpák
világosítottak meg. - Kimi ősei életre látszottak kelni a képüket befoglaló keretekben.

- Ezek az én atyáim, - kiáltott fel a jarl. - Nézd meg őket, asszony! Mindnyájuknak kék a
szeme, mint az enyém, mint a tied, mint atyáimé és őseimé, mint minden skandinávé.
Ennélfogva tudni fogod, hogy fiunknak is kékszeműnek kell lenni. - Jaj neked, ha fekete
szeme lesz, mint a spanyol Alfonso de Haronak.

Ezt mondva görcsös nevetéssel távozott, mialatt neje ájultan térdre esett.

Hosszu ideig maradt így; midőn már minden csendes lőn a várban, a lámpák kialudtak és a
közelebbi terem tüze is elhamvadt, reszketve és önkivületi állapotban szobája felé tántorgott.

- Fiam, - szólt mély, síri hangon, szívére téve kezét, mintha annak a gyermeknek a szívére
tette volna, kit méhében hordott; - fiam, miért is akarsz te anyádnak hóhérrá lenni?

És egy tekintetet vetve magára, borzadva futott a szoba tulsó felébe, kezével takarva el arcját.
Olyan volt, mint az önmagát átkozó lelkifurdalás szobra.

V.

Négy hónap mult el.

Kimi Magno szobájában van.

Könyökével az asztalra támaszkodva, fejét kezébe hajtva ül székében, szemét mereven szegzi két előtte fekvő tárgyra és itélve abból a figyelemből, amelylyel nézi őket, úgy látszik, mintha lelke mélyébe akarná bevésni képüket.

Egy levél és egy arczkép az, mit kezében tart.

A kép nagyon szép ifjút ábrázol, ki V. Fülöp korabeli pompás öltözetet visel. Ében-fekete haja szép halvány-barna főt körít, szeme még feketébb és gyémántként ragyog sötét szempillája alatt. Felső álla fölött szép selyemlágy bajusza kedvesen illik kaukázusi orrához.

A levél pedig így szól:

»Kimi Magno grófhhoz Szaniszló szolgája.

Uram. Jőjjön, siessen Krisztianiába. Elvesztette szerelmét! Mentse meg becsületét! Fedora grófnő hűtlen lett önhöz. Az ön eltávoztása óta egy idegen, ifju tengerész jött ide; szép mint a pokol angyala és ez rabolta el öntől neje szívé. Tekintetük és sóhajuk, szavaik és mosolyuk: minden elárulja a két áruló bűnös szenvedélyét. Engem kikergettek a házból, mint valamely kutyát; de mint urához hű kutyát. Siessen, uram, siessen...

Boldogságának megölője spanyol. Szeme éjfeke és haja olyan, mint a holló szárnyai, mely a holtak teste fölött károg. Nemes és hatalmas, neve Alfonso de Haro. Jőjjön uram és számitsen hű szolgájára,

Szaniszlóra.«

Sok időt töltött Kimi Magno a kép és a levél szemléletével.

Végre felállott s az órára nézve, mely éjfél ütött így szólt:

- Huszonnégy órából álló egy éjszaka mult el és újból kezdődik a sötétség napja... Deczember 22-ke van. Hatvan nap mulva világra jő Fedora árulója... Fekete szemének első tekintete ad majd jelt nekem a hűtlen nő megölésére, ki többé nem tagadhatja becsületes beszennyesítését. Nem fogja majd mondhatni, mint mondta akkor, midőn az átkozott spanyollal volt együtt, hogy »*Haro Alfonso csak barátja vala!*« Majd eljő április 20-ka, megenyhül az oczeán fagya; kifeszitem a *Thor* vitorlát, hajóra kelek és a világegyetem minden tengerén át, de megkeresem boldogságom gyilkosát... és megölöm. Meg, ha még maga Luczifer volna is.

VI.

Két hónap mulva, február 22-én, Fedora fiugyermeknek adott életet.

A gyermeknek fekete szeme volt.

Magno, noha irtózatoss dühös volt, még sem merte ájuzdozó nejét megölni, sem megfosztani gyermekétől, kit görcsösen szoritott karjai közé.

- Majd azután öllek meg, - szólt az anyához. - Megöllek mindkettőtököt, majd ha felépültél. Ez szerelmemnek utolsó bizonyitéka, a mit nyujthatok néked.

VII.

Loppen szigetén tavaszodni kezdett. Felpattantak a jég zárai, melyek fogva tartották a kastélyt körülövező tenger vizét. Visszajöttek a madarak. Csörgedezni kezdtek a patakok.

Kimi Magno nejéhez ment, kit azóta nem látogatott meg és e szavakat intézte hozzá:

- Nem mertelek megölni mind mai napig, mert fiadnak adtál életet. És nem öltem meg fiadat, mert meg kell várnom, míg felnő és megvédheti magát. Nem hiába vagyok nemes! Valamiben különbözniük kell cselekedeteimnek a tiedétől. Beszennyezted a nevet, melyet örököltél és a melyet én adtam neked. - Én nem akarom megszéplősíteni az enyémet. Most utra kelek, hogy felkeressem büntársadat, a kit megölök, ha Isten meg nem vonja tőlem segítségét. Egy szolgánk sem marad itt. Mind magammal viszem őket briggemen. Téged pedig egyedül hagyok gyermekeddel. Bezárom a vaskapukat, a melyeken át az út kivezet innen és elvágom a hidat, mely ezt a magaslatot Loppen szigetével köti össze, úgy hogy senki sem jöhet segíségekre, sem pedig te nem kérhetsz azt senkitől. Hat hónapra való eleséget hagyok neked. Ha ez idő lefolyása után vissza nem jönnek, az annak jele lesz, hogy meghaltam és akkor te is, gyermeked is éhen haltok... Ha pedig visszatérem adatott, magad választhatod halálodat.

Fedora szívéhez szorítá gyermekét és egy szót se felelt.

VIII.

Április 25-ke: a legrövidebb éjszaka köszöntött be.

Az északi fény beragyogta titokzatos világosságával a tájat.

Rettentő hideg volt.

Langoe szigetén siri csönd honolt.

A sziget déli partjának egyik öblében két hajó vetett horgonyt: a *Thor*, Kimi Magno briggje, és a *Finisterre*, Haro Alfonso goletája.⁶

A part legszakadozottabb és legkietlenebb részén óriási kupola látszott; egy maradványa az elátkozott oltároknak, melyeken a skandinávok Odinnak áldoztak véres áldozatot.

A Hold, mely nagyszerű és ragyogó az északi sarkvidékeken, hol a Nap oly halavány és mélabus, délkelet felé fordítá fehér képét, megvilágítva az elhagyott oltárt.

Fényénél két ember volt látható; az egyik fagytól földre roskadt fenyőtörzsön ült, a másik a hajdani kupolára támaszkodott.

Olyanok voltak, mind két fehér kísértet,... mintha árnyai lettek volna azoknak az áldozatoknak, kiket e szirttetőn áldoztak föl.

Az ülő ember Kimi Magno jarl volt.

Az, a ki állott, Haro Alfonso.

Mindkettejük kezében görbe tengeri kard volt.

Akadozó léleketvételük mutatta, mily heves lehetett összecsapásuk...

---

⁶ Két árboczú hajó. - Ford.

De mindketten sértetlenek voltak. Nem azért, mintha erejük és ügyességük egyenlőnek bizonyult volna, hanem mert Alfonso, ki fürgébb és ügyesebb lévén mint a gróf, már háromszor fegyverezte le ellenfelét és mindannyiszor nem élt azzal a jogával, hogy megölje.

Harczuk heves, elszánt, rettenetes volt.

- Ölj meg, - kiáltott Magno, midőn a spanyol másodizben ütötte ki kezéből a kardot.

- Nem akarom halálot, - felelt Alfonso - és ha tizszer győzök is, akkor sem bánlak, hogy viszont aztán felelj nekem Fedoráért, kiről azt mondtad, hogy meghal, ha te meghaltál.

- Vivjünk még egyszer, - felelt Magno.

Harmadik tusájuk még borzasztóbb volt, mint a két előbbi.

De ez a harc sem döntött. A norvég dühe megtört a spanyol nyugodtságán és ügyességén; és midőn aztán lefegyverezte a norvégot, ez oly fáradt volt, hogy egész testében remegett és fájdalmasan kiáltott fel:

- Megölöm magam, megölöm magam! - Nem tudnék elviselni olyan életet, melyet a te kegyelmednek köszönök!

És aztán ráhajlott a ledőlt fenyő törzsére, a melyet a hold átható fénye világított meg.

- Engedném, hogy harczra képtelen kezeddölj meg, vagy e pillanatban magam vetnék véget életemnek, ha megesküdnél, hogy nem ölöd meg Fedorát - szólt Alfonso.

- Az ellenkezőre esküszöm - felelt a norvég. - Esküszöm, hogy Fedora mindenképpen a halál martaléka leszen! Ha meghalok, senki sem mentheti ki onnan, a hol hagytam és éhen vész el. Ha te halsz meg, én ölöm meg, úgy a hogy megmondtam neked... Ölj meg hát... Vedd el éltetemet, a mint elraboltad becsületemet és boldogságomat!

- Nem vagyok képes megölni téged - felelt a spanyol. - De sem te nem ölöd meg Fedorát, sem Fedora nem hal meg ott, a hová bezártad! Futok hajómra és megelőzöm vele a tiedet. Tengerészeid aranyaimért, vagy hogy az enyimek keze által ne vesszenek el, elvezetnek majd Fedora börtönéhez és én megmentem őt és örökre enyém lesz.

- Felveszem spanyoljaid párbaját az én skandinávjaim ellenében, fajomét a tiéd ellenében, briggemét a te goletád ellenében - kiáltá Kimi jarl, felemelkedve és kardját kezébe ragadva. - Ha a pokol ördögi ügyességet ád néked a fegyverekkel bánásban; ha szivem és karom tehetetlenek voltak sátáni alattomoságoddal szemben, nem úgy lesz ez, majd abban az új harczban, a melyre felszólítasz! - Tengerre, Haro Alfonso! Tengerre!

- Tengerre - felelt vissza a spanyol, a part felé indulva.

IX.

Pitymallani kezdett. A tengeren irtózatosszél dühöngött. A *Thor*, melyet Kimi Magno vezényelt, és a *Finisterre*, melyen Haro Alfonso parancsnokolt, ágyu- és puskalövésektől volt átlyukasztatva és egyik oly közel volt a másikhoz, hogy kötélzetüket a zajongó orkán sokszor egymásba bonyolította.

- A *kikötőbe* - ordítá mindkét legénység rémületes hangon.

- A *kikötőbe* - kiáltá végül a két kapitány.

De a vihar, mely mindinkább borzasztóbbá vált, lehetetlenné tette a küzdelem folytatását, míg végre egyszerre a süvöltő délnyugati szél ereje összekapcsolta a két hajót, és most ember ember ellen küzdött... Magno és Alfonso a *Finisterre* fedélzetén találkoztak, mindkettőnek kezében balta volt s mindketten meg voltak sebesítve.

Ujból harczra akartak kelni, új párviadalt akartak víni, a melynek eredménye talán kedvező lehetett volna Kimi Magnora nézve, midőn egyszerre borzasztó, rémes, gyászos kiáltás volt hallható, mely vagy tiz, irtózáttól megdermedt, elfagyott torokból jött és a két küzdő hőshöz is elhatott:

- *A maelstroom!* - *A maelstroom!*

Mindannyian ismételték ezt a gyászos kiáltást és mindnyájan elvetették fegyverüket. Nem volt többé sem vetélytárs, sem ellenség... Már nem voltak csak olyanok, kikre egy és ugyanaz a biztos, kikerülhetetlen, közeli halál vár, mely egyszerre ragadja magával mindnyájukat és sem belőlük, sem hajóikból még roncsot sem hágy épen és kikről e világon csak a bárdok fognak megemlékezni.

X.

- Mi az *maelstroom*? - kérdé egy ujoncz hajósfiu Kimi Magno legidősebb tengerészétől.

- *A maelstroom*, - felelt szomoruan az agg - a tenger áramlása, a föld egy tisztító csatornája, feneketlen örvény; sir, a melyet Isten ás meg mindazoknak a hajósoknak, kik az oceán e részén járnak.

- *A maelstroom* a hajónak az, a mi a boakigyó a madárnak: ránéz, magához huzza, elnyeli. - Szörnyeteg, mely már feni fogát, mely már tátja ránk torkát és néhány percz multán elnyel mindnyájunkat. - Nem hallod-e miként búg, bömböl? - Nem használ itt vitorla, nem használ az evező... Minden hasztalan. - Borulj térdre úgy mint én és imádkozzál... mert a *maelstroom* a - halál.

A hajósfiu a tengerbe vetette magát.

Mindkét hajó tengerészei közül már többen tették ugyanezt. Sokan kardjukba dőltek. A kevésbé bátrabbak barátjaikat kérték, hogy öljk meg őket. Nem volt rémesebb halál, mint élve ragadtatni meg a *maelstroomtól!*

Magno és Alfonso hallgatagon nézték egymást.

Fedorára gondoltak.

A forgószeél mindinkább erősebben kezdett bugni, bömbölni. A vihar elállt. A forgószeél felülkerekedett az orkán dühén...

A fekete, fényes, néma tenger ólom-lemezhez vált hasonlóvá; olyan volt, mint valamely hajlott sík, melyen örült gyorsasággal ringadozott a két hajó, melyeket egymáshoz lánczolt, tapasztott a szélroham ereje.

Még egy mérföldnyi távolságra voltak a titkos mélységtől, de azért nem telik el négy percz és belé kell esniük.

A két nemes lelkén egy és ugyanazon gondolat cikázott át: messze eldobták baltájukat, ünnepélyes ájtatossággal kezet adtak egymásnak és mindketten a *Finisterre* előrésszére menve, várták a rettentő katasztrófát.

Egyszerre csak recsegni kezdett a két hajó, s rettenetes erővel egymásra zúditva... egyik a másikat roncsolta széjjel. Alfonso és Magno ekkor szorosan megölelték egymást, mintha mindegyikük biztosítani akarta volna magát, hogy vetélytársa túl ne élje őt és vissza ne térhessen és láthassa Fedorát; aztán egy perc múlva a két vetélytárs, több mint hatvan ember és a *Thor* és *Finisterre* szétroncsolt maradványai, az imádságok, sóhajok, átkok rettentő khaosza, minden... minden örökre elmerült a rettenetes mélyben.

EGY ESZTENDŐ SPITZBERGEN.

(Mese a jégről).

I.

.....Már eltűnt szemem elől a hajóbárka, mely kitett erre a kopár szigetre, egy névtelen partvidék terméketlen homokjára.

Egyedül vagyok itt, egyedül az egész tájon, ezer mértföldnyi területen!

Egy nőt szerettem... A féltékenység ördöge megmarta szívemet és párbajban megöltem vetélytársamat... aki herceg volt!

S az orosz kormány arra ítelt, hogy itt töltsék egy *esztendő*; azaz halálra ítelt.

Oh miért is nem hajtottam inkább fejemet a hóhér bárdja alá? - Miért pusztuljak itt el a hidegtől, a szomorúságtól, kétségbeeséstől és küzdjek a félelmes jegesmedvékkel, mikor vétkem csak egy volt?

Spitzberg! Azon a borzasztó félszigeten vagyok, melyen semmiféle népfaj nem birt megtelepedni! Az északi szélesség 77 foka alatt, a Sarktól kétszázhatvan mértföldnyi távolságban!

Ugy emlékszem, gyilkosaim azt mondták, hogy ez a sziget északkeletre fekszik és e borzasztó szigetcsoport legdélibb, *legmérsékeltebb* égövű szigete...

Kegyetlen könyörületesség..., mely meghosszabbítja néhány órával a halállal való küzdelmemet!

Nem tudom, hogy e jég- és fagyomladékok melyikében van Oroszország ama telepítvénye, mely szücsárúk készítésével, és bálnahalászattal foglalkozik; csak azt tudom, hogy e telepítvényesek augusztus vége felé, azaz ezelőtt két hónappal kivándoroltak Lapponiába és vissza se térnek csak a kikelet beköszöntésekor, azaz kétszáznegyven nap múlva!

Egyedül; minden tűzhely, segítség, élelem és vigasz nélkül vagyok itt!

Meghalni! Ez az én kikerülhetetlen, nemsokára beteljesedő végzetem!

Ma október 17-ike van. A hideg észak felé mindinkább erősödik. Nehány nap multán okvetlenül meg fogok fagyni.

Addig vadászni fogok és ebből élek. Azok a kegyetlenek legalább fegyvert adtak. - »Mert hátha öngyilkossággal akar véget vetni életének!« - Lövök rénszarvasokat, szopok jeget és menhelyet szerzek magamnak a jégziklák között. Az angol Parry Északamerikában jégkunyhókban lakott, a 73-ik fok alatt.

Oh igen, de én még négy fokkal közelebb vagyok a Sarkhoz, és nincs tüzem, melynél melegedhetném.

Meghalni! Meghalni! Ez az én könyörtelen végzetem!

II.

Hat nap folyt le.

Reménység csillan fel szemem előtt...

Miként Robinson, két fadarabot egymáshoz dörzsölve én is tűzhöz jutottam.

Tegnap a roppant sziklatömeg belsejében egy mély, a fagytól jobban megvédett barlangra bukkantam.

Mindennap öt vagy hat rénszarvast teritek le és félreteszem husukat a jégtorlaszok közé.

Romlatlanul megáll itt egy esztendeig.

Tüzelő anyagról is gondoskodom; nincs baltám, de van favágóm: a hideg. A fagy szigora minden éjjel kidönt néhány fát és lehasít róluk néhány szilánkot, melyeket aztán reggel barlangomba szállítok. Lesz hát minél melegegdem, míg meg nem halok...

Könyörtelen harcba elegyedem majd a téllel. Mert életben akarok maradni és visszatérni az emberek közé! Mert a magány gyávat csinált belőlem! Mert imádom az életet!

III.

A hideg már elviselhetetlen.

Itt a pillanat, hogy barlangom belsejébe rejtőzzem: hogy úgy elbujjak benne, mint a csiga szokott kagylójában.

Mielőtt eltemetkezném e barlangba, mely talán valóban sirom leszen, mielőtt magamra ölténém ezt a kőből való halotti leplet: búcsút akarok venni a világtól, a természettől, az élettől...

A Nap oly kissé emelkedik a látóhatár fölé, hogy a felkelésétől lenyugvásáig lefolyó idő alatt csak a saját kimulását tekintheti végig, mint valami fénylő kisértet, mely körüljárja sirját.

Halvány és vízszintesen eső sugarai szomorúan verődnek vissza a tengeren.

A víz már bodrosodni kezd... Nemsokára bilincsekbe veri a fagy.

Az égboltozat ólomszürke, s ez még növelni látszik a földtől való távolságát.

Az északi szél fagyos fuvallata elhervasztja és elsorvasztja azokat a szomoru virágokat, melyek itt kinyilni merészkedtek és kristályfonállal köti meg a vizzuhatagok folyását... Most már némák, mozdulatlanok, megkövültek, mint márványba vésett tragikus hősök!

Siri csend, abszolút csend honol. Nem hallik madárdal, nem zúg a folyó, nem susog a szellő, nem zörren a haraszt...

Semmi mozgás, semmi nesz! Semmi! A *nem-lét* némasága: ez minden. - Az örökkévalóság és végtelenség hasonlíthatnak ezekhez az egyhangu magányokhoz, ezekhez a kihalt, sivár pusztaságokhoz.

Vérem lüktetése, szívem verése, lélekzet-vételem, lépteim zaja: ez minden, amiben a természet élete nyilvánul. Ugy tűnik fel nekem, hogy egyedül vagyok egy hulla-világban, egy Apokalipszise után létrejött planétán, vagy a végitélete napját megért földön...

Ma a nappal tizenhat percig tart.

Holnap a Nap nem kél föl.

Reggel én hat hónapra, ő három hónapra rejtezkedik el.

- Oh Nap! Látjuk-e még egymást?

Mily rettenetes hideg van!

A lég nedvessége jégcseppekké változik át, melyek arcomat karcolják.

Leheletem ködhöz hasonló párával vesz körül, mely nem bír felszállani a megsűrűsödött légkörben.

Fegyverem füstje is vízszintes irányban terjed szét.

Tegnap vastag keztyűim nélkül találtam a ravaszhoz nyulni, és ujjaim úgy oda ragadtak az acélhoz, hogy mikor el akartam választani őket, a bőr otttapadt.

A fehér homok, mely a mérhetetlenségig terjeszkedik körültem, és a rajta visszaverődő fény-sugarak szememen rettenetes gyulladást okoztak.

- Mily szörnyű, hogy életemnek minden holt teremtménnyel harcolnia kell!

IV.

Valóban, tegnap megjelent a Nap; nem kelet, hanem dél felől. Könnyű félkör alakot irt le a látóhatáron és negyed óra múltán eltűnt.

Ma van november 7-ike, Spitzberg félelmetes napja, az utolsó, melyen a Napot látom.

Reggeli tizenkettőfél óra van.

Már három órája, hogy vakító hajnalpir ragyog az ég legtávolibb határain.

De a Nap nem tűnik elő.

Oh, amott van szomorúan és halványan, küzködve, hogy megmutathassa homlokát!

De korongja nem tűnik elő.

Csak a széle érinti kissé az égnek és a haboknak határait.

Még egy pillanat, és eltűnik!

Isten hozzád, atyja a fényességnek, koronája az égnek, lelke a világnak!

Isten hozzád, utolsó barátom! Isten hozzád, és térj vissza!

V.

Mennyi idő telt el?

Nem tudom.

Az órám járt egy héten át: aztán a hideg megállította, jobban mondva megölte.

A hideg mindent megöl.

Azt se tudom tehát, milyen nap van ma.

De mit jelent ez a szó: *ma*?

Rám nézve nincs ma.

Az én életem nem órákból áll.

A mult, a jelen és jövő ijesztő egységet alkotnak képzeletemben.

Folytontartó pillanat: ilyen az idő ebben a temetőben.

Ha a halottak gondolkoznak a kriptában, olyanfélék lehetnek mint én vagyok.

A századok gyorsabban mulnak mint emitt a percek.

Egy tél Spitzbergen fogalmat ad a pokol örökkévalóságáról.

És milyen végtelen örvény nekem folytonos gondolkodásom!

Eszméim, melyeket *nem-létem* sivár pusztasága végtelenre szélesbit, terjeszt ki, utóvégre elhagynak... és megőrülök.

Mint menthetetlen hajótörött élek a negációk egy oceánjában. Álomnak tűnik fel előttem a világ létezése. Még a saját léteemben is kételkedem. Az én kétségbeesésem kétségbeejtőbb mint az istentagadóké: ők a jövőt tagadják; én a jelent tagadom. Én nem a reményt, hanem a valóságot veszítettem el.

VI.

Mily távol vagyok az emberektől! Mily elfeledett vagyok a földön!

Bármerre irányítsam gondolataim menetét: száz meg száz mérföldnyire vagyok az emberiségtől.

Nyugaton, ezeröttszáz mérföldnyire van Grönland, s ez a jégföld két világot köt össze...

Északon csak a *Sark* van!

Délen az Atlanti oceán terjed el... Amott van az európai szárazföld, örökké tartó tavaszával... Aztán következik Afrika, a nap hazája... Majd a déli övek, melyek most a nyár kellemeit élvezik...

Keleten, e félszigettől kétezernégyszáz mérföldnyire magánosan terül el Novoja-Zembla.

Oh! micsoda lidércnyomás támaszthat ember képzeletében olyan rémes látományt, mint az én szerencsétlenségem valódisága!

VII.

Az *upas*, Oceánia mérges fája egy növényt sem enged kizöldülni levélzete környezetében.

Attila lába nyomán nem fakadt többé fű.

Az irigy csak a más boldogulását látja.

Az önző mindig tetszhalott, mert nincs még más elnyelni való világ is.

A skeptikus tagadólagosan él.

És én? Mi vagyok én? Mit teszek én? Hogy élek én?

VIII.

Hány ragyogó szalon nyílik meg e pillanatban, egy vidám és felhevült társaság számára!

A bál, a szerelem, a zene...

Könyörtelen sors!

Képeletem illatos szobát, vidám kandallót, szőnyeget, karszékeket, kávé, rumot, dohányt varázsol elém; kellemes társaságot, mely felüdíti az embert és új örömeket fakaszt...; gyengéd-megvilágított alkótot, puha ágyat és a boldogság álmát... Oh! Alexandriám!

De nem, Szent-Pétervárott vagyok. Májusi este van. Illatos kertekben élvezzük a szép időt. A nép nevetget, társalog; köszöntenek... Alexandra! Alexandriám!

Mégis!

Oh, mily tartós egy éjszaka!...

Mikor lesz már *reggel*?

IX.

Ujabb örökkévalóság suhant el fejem fölött.

Sokat alszom.

Mily órában, mely napon, mely hónapban vagyok?

Egy év múlt-e már el, vagy csak egy hét?

Növelem-e az időt képzeletemmel? vagy nem érzem mulását és kisebbitem?

Mi hibában szenvednek számításaim eredményei? Tulzottak vagy nagyon mérsékeltek-e?

Oh, mi ez a mérték nélküli, ez az *osztatlan*, kronométer, éj és nap, csillagok és hold nélküli idő? A kaosz; a semmi, egyetlenegy *lény* társaságában, szegény, örökkévaló ürbe merült szellememmel!

Sokszor tettem kezemet szívemre; aztán összeadtam a dobbanások számát, melyeket különböző alkalmakkor megoldvastam, és az összeg nagyobb volt egy milliónál.

Egy millió szívdobbanás! Egy millió másodperc! Tizenkettőfél nap!

És így surrannak el, mint a madarak a légen át, boldogságunk évei, a nélkül hogy nyomot hagynának emlékezetünkben.

Hányszor voltam esthajnal táján imádoztam oldala mellett; jött aztán az éj és elmúlt, és ragyogni kezdett a Nap... és ez egész idő nem volt egyéb egy hosszú pillantásnál!

Oh! mily megmérhetetlenség van egy percnyi fájdalomban!

És mily hamar múlik a boldogtalanság végtelensége!

X.

A sziklák töredeznék fejem fölött.

Mintha a sziget ezer meg ezer darabra akarna széteszolni.

Ez az ekvinokciális szél műve lehet...

Azaz már március közepe táján lehetek, és a Nap feltűnik majd a látóhatáron.

Ki fogok menni. Látni akarom az eget! Látni akarom a Napot!

De mit hallok?

A jeges medvék borzasztóan üvöltenek... Annál jobb! Harcra kelek velök!

Ugy is meleg vérre szomjazom és eleven husra éhezem!

Fegyvert ragadok; szétrombolom a jeget, mely elállja barlangom kijárását és kilépek...

Különös lehet majd az én megjelenésem e hózuhatagok között. Hasonlít majd ahhoz, midőn egy vadállat elhagyja fekvőhelyét, midőn egy szörny kikél a pokolból; midőn Lázár felkelt a sírból!

XI.

Keservesen csalódtam.

Azt véltem, hogy tavasz van; reméltem, hogy a Napot fogom látni; azt hittem, hogy már eltelt négy vagy öt hónap... és ime a tél közepe táján van, éjszaka honol és januárius hava folyik, itélve a csillagok helyzetéből!...

Még alig viseltem el a szenvedés fele részét és már nem vagyok képes többet szenvedni! Mi lesz belőlem?

Amott van a Hold az égboltozat sötét zenitjén.

Olyan mint valami fehér galamb, mely más vidékről jött, egy a teremtőtől elfelejtett világ megtekintésére...

Fájdalmas látvány!

Bárhova nézek: csak végtelen sivatagot, határtalan magányt látok...

A tenger, mely még fagygyal és hóval van boritva, nem különbözik a földtől.

Az elemek úgy összefolynak itt, mint tétlenségem órái.

Minden helyet, alakot és szint változtatott.

A völgy hóval van tele és olyan magasra ér, mint a hegy.

A fa hasonlít egy kristálymezőhöz.

Az Oceán felülete nem sima: kisérteties alaku jégcserjék fedik.

És minden néma, fehér, hideg, mozdulatlan.

Mily kétségbeejtő egyhangúság!

Az ég feketének látszik a hold és a hó megtörő világosságához képest.

A csillagok oly messze fekvőknek és oly kicsinyeknek tetszenek, hogy más világokhoz látszanak tartozni.

De miért oszladozik hirtelen e sűrűséges sötétség?

Miért ragyognak a sötétben a csillagok szokatlan fénynyel?

Mi ez?

A holdból fény-tenger árad; a fehér homok, mely ellepi az egész természetet, vakító világságot tükröz vissza; a látóhatár mind jobban tisztul.

Aztán még sűrűbb lesz a sötétség.

Miféle titokzatos csoda történik a természetben?

Oh! Az *Északi fény!*

Az északi táj ezer- meg ezerféle színben és fényben kezd lobogni: arany- és tűz-lángok lepik el a határtalan térséget; a puszták lángba borulnak; a jéghegyek a szivárvány minden színében tündöklenek. Minden jégdarab egy topáz-oszlop; minden jégcsepp zafiresővé válik... Eloszlik a félhomály és fénytengerek tűnnek elő.

Amott lehet, erősen megvilágítva, a *Sark*, az a sivár föld, amelyet soha se fog halandó lába érinteni! És azon a rémületes tájon látni vélem a föld titokzatos tengelyét.

Egyedül lévén szemtanúja ennek a felséges drámának: ösztönszerűleg térdre borulok...

Amott vannak a földgömb határai: ragyogó templomhoz, égő oltárhoz, szinaranyból való szentélyhez hasonlóan.

Ebben a mindent átható világosságban lángoló légoszlopok, égi fényességben tündöklő iverk, tűzboltozatok állnak elő. Itt fogamzik meg a sugár, innen fakad a fény, innen merít erőt a Nap.

Mennyi élet, mennyi hév, mennyi szépség a világegyetemben.

Csakhamar egy pontba fut össze mindeme zsongó fényfolyó, ezer meg ezer halvány Nap keletkezik, melyeknek tüze mint valamely befejezett ünnepség fényessége, lassanként elhamvad.

A prizmák elveszítik színöket: a skarlátvörösség sárgába csap át, a biborvörös szín violaszínűvé kezd válni.

Ismét vigasztalanság és sötétség mindenütt!

A meteor eltűnt.

XII.

Ujból kriptámban vagyok.

A tétlenség és hideg felváltva gyötrik testemet és lelkemet.

A tétlenség! Fejemet tűzhelyem fölé hajtva, órákat töltök minden gondolkozás nélkül.

Lánggal táplálkozom, tűzpárát lélekzem be. E tűz nélkül nem folya vér ereimben. A tétlenség és hideg egy és ugyanazon dolog.

És múlik az idő.

Dőreségekkel gyötröm magam; azon gondolkodom, hogy milyen viszony lehet egy hamuatom és egy fény-atom között: s már tisztulnak eszméim, és egy pillantással áttekintem a világot.

Gyermekkorom és szerelmeim, életem egész története elvonul szemem előtt.

Ha kiszabadulok innen, ujszülöttnek érzem majd magam.

A hideg és a tétlenség más lényt kristályoztak ki előbbeni lényem maradványaiból.

Mily mély és vigasztaló gondolatot, mily negatív isteni tudományt fogok ebből a fogságból meríteni!

A magány borzasztó, rettenetes módon megnagyobbított.

Oly távlatból és oly magas szempontból láttam a világot és a társadalmat, hogy minden dolog pontos megismerésére jutottam.

Mennyi kicsiséget szűntem meg magasra becsülni! Kicsinységeket, melyeket előbb nagy-jelentőségű dolgoknak véltem!

Oh, hogy ha visszatérek a világba, magasabbrendű életet fogok élni, nem engedem, hogy az előítélet fátyola elfödje előttem a boldogságot, hogy a szokás fogva tartson korlátai közt! Mily sérthetlenné tett a kétségbeesés!

Szivem és a világ közt már semmi kapocs nincsen; a jég mindörökre elválaszt bennünket.

Én, én vagyok! Valamennyi többi ember egy *egység*, és én vagyok a *másik*.

Én, én világ vagyok! Versenyháza ama másik világnak!

Ama világot holnap önzésem alá temetem, aminthogy ő engem tegnap öléből számkivetett!

Alázatos valék; helyet kerestem magamnak felebarátaim társaságában; lemondtam egyénisé-
gemről, hogy egy kis szerelemhez jussak. Most saját gondolatom és a világ kegyetlensége
edzetté tettek. Legyen hát háború mind halálig! Harcra kelek mindnyájuk ellen!

Fázik a lelkem, fázik a testem.

XIII.

Ujabb, tétlenségben töltött örökkévalóság után, amely épp úgy lehetett egy nap mint egy év,
(mivel saját életemről sincs öntudatom) ismét elhagytam a barlangot.

Az anyagi hideg elviselhetetlen...

Rettentő kétség kezd agyamba fészkelődni!

Arra gondolok, hátha már elmúlt a tavasz; hátha új óra bukkanok; hátha már egy újabb
kétezerkét száz óráig tartó éjszaka kezdődött meg!

Oh! - ... Ez a gondolat megfagyasztja szívemet és lelkemet.

Kijöttem a barlangból.

Még éjszaka van!

Rettentő problema!... Milyen éjszaka ez, melybe belé bámulok?

Letelt-e már rabságom tele?

Más kezdődött-e már?

Milyen évben vagyok?

XIV.

Oh, boldogság! Dél felől a látóhatár rózsaszínt ölt.
Mint ha az Északi fény az égboltozattal szemközt levő ponton ragyogna...
De ez nem az *Északi fény*... Ez az igazi *hajnali fény*, a felkelő Nap fénye!...
Az Egyenlítő felől jövő fuvallat vörös színbe vonja az oceán sűrű ködeit.
A jéghegyek mindenfelől mosolyognak a hajnalpir első illetésére...
A csillagok letünedeznek az ólomszürke égről.
A hold Észak felé bujik el...
Megvirradt.
Üdvözöllek, első sugara a hajnali fénynek!
Üdvözöllek, elveszett sugara az áhítozott Napnak, ki felvidítani jöttél ezt a pusztaságot!
Üdvözöllek, fényes arany hajsza a Nap fejéből!
Már nappal van.
Igy ébredhetett fel a világ a teremtés napján.
Igy kelhetett ki a teremtés a kaosz sötétségéből.
Igy születhetett ujja az emberi nem, midőn a galamb az olajággal visszatért Noé bárkájába.
Én pedig ma ébredek fel a *nem-lét* semmiségéből, abból a névtelen negációból, melyben annyi hónapon át éltem.
Ma ébrednek fel érzékeim letargikus álmukból; a fény pedig megszakasztja az éj és a hó egyhanguságát.
Ma születek meg újra, és az a reggeli sugár, mely a nyugatot festi be, Irisz, ki jobb napokat jósol nekem.
Ma újból létesül szövetségem ez életreménnyel.

A hajnal egy óráig tartott.
Volt egy pillanat, melyben azt hittem, hogy a Nap is feltűnik...
A sűrű köd, mely sötétségbe burkolja a látóhatárt, foszladozni kezd...
Minden eltűnt.
Egyszerre és egyidőben a reggeli és estszürkületet láttam. Nagyszerű látvány! Szivem repes örömeiben és boldogságában.
Februárus 4-ike lehet.

XV.

Ötödikén.
A nap hossza másfél óráig tartott.

Egy nagyon magas hegycsucs egy pillanatig visszatükröztette a Nap sugarait.
Holnap meglátom a Napot!

XVI.

A Nap! a Nap!

Végre hát ragyogtál szemem előtt, isteni csillagzat, forrása a fénynek, tüzhelye az életnek!

Mennyire felvidítja lelkemet az a rövid látogatás, melyet ma Spitzbergen teszesz!

Ezerszer légy áldott, természet királya, kit arany sugarak öveznek körül, ki a mosolygó hajnallal jelentetted a világnak jöttödöt és melankolikus sóhajjal veszesz búcsút az esttől!

Mik egyebek a csillagok, mint a te fényes kíséreted, a te gazdag udvarod, mely csak éjszaka idején vonulhat végig az ég boltozatján?

XVII.

Ismét három hónap mult el; három hónap, melyeket a remény rövidebbekké tett.

A tavasz! Az illatok és a harmonia istennője már mosolyog az égen, a földön, a tengeren és mindenütt.

Minden mozog; minden él; minden örvend.

A Nap eltűnt Éjszak felé: egy óra mulva ismét visszatér!

Holnap reggel május 5-ike lehet; e naptól számítva három hónapig lesznek majd nappalok, ez idő alatt jó valamilyen grönlandi bárka erre a félszigetre és akkor visszatérhetek az emberlakta világra.

Ebben a pillanatban öt különböző fény ragyogja be a földet: az estszürkület és a virradás világossága; az agonizáló *északi fény* egy halavány sugára; az elhaló fény, melyet a sápadt Hold küld Délről és a legtávolibb csillagokból kirezdülő világosság.

A *blinc*, vagyis a hó refrakciója, belevegyíti a maga ragyogását e sokszoros fényességbe; s ez a természetnek bizonyos kísérteties színt ad.

A táj fel van ruházva mindazokkal a bájakkal, melyekkel e szélesség alatt a természet ékeskedik.

A tenger széttörte jégbilincseit és zöld hullámokkal ringatózik.

XVIII.

A szél visszanyerte ruganyosságát. Ebben a folytonos némaságban a zaj is szórakozást nyújt.

Észak felől titokzatos moraj hallik.

A kristályvárak omlanak össze, melyeket a tél keze épített.

A Sark felől egymásután ezer meg ezer lebegő sziget jön, melyek úgy vonulnak el szemem előtt mint kísértetek, mint e tájékok rémének gyermekei, mint vándorló hegységek...

Vannak jégdarabok, melyeket holnap fognak a sarkkör szelei szétoszlatni.

Ez történik a tengeren. A földön minden mosolyog, morog, dalol és éled.

A mezőket itt-ott zöld lepi el, néhány növény a hegyek oldalán is virul, sőt még a hóban is fakad egy-két sárga pimpó-virág.

Ezer meg ezer vizesés és folyam, melyeket a jég olvadása tesz szabadokká, fut, rohan és hömpölyög tova vidám zajjal, mely a mozgásban levő lég mormolásával vegyül egybe.

A fehér mák virágai és az örökzöld börvény gyönyörű najádok módjára hajtják bágyadt fejüket a vizek tajtékja fölé.

A százados tölgyeket és fenyőket sötét levelek lepik el.

A zuzmó füzéreket képez a hegyek talapzata körül.

Mindenfelé változatosság, szín, élet, mozgás.

A sziget dallal van tele, a tenger háborog, a légkör zajong. Nagyszerű összhang mindenütt.

Mily átalakulás, mily csodálatos feltámadás!

És mindennek dacára ez a tavasz borzasztó hideg volna Skócia legkeményebb teléhez képest!

XIX.

Oh! Mi az a fekete pont, mely amott az Oceán határai fölött tűnik elő az égboltozat azur kupolája alatt?

Szívem iszonyu hevesen ver.

Köszönet neked, Istenem! Egy halászbárka!

Erre felé jön...

A Henlopen-szorosba megy és egy negyedmértföldnyire halad majd el a szigettől.

Fegyveremmel értesitem ittléte mről.

Megmenekültem!

Oh! Kétségbeesés!

A hideg szétrombolta fegyverem szerkezetét.

Nem adhatok jelt a bárkának!

Látom már... Egy mértföldnyire van innen... Grönlandi hajósok bárkája!

- Segítség! Segítség! Segítség!

Oh, nem birom tovább; hangom elreked... Annyira ki vagyok merülve!

- Segítség!

Nem hallják kiáltásomat!

Oh! oly közel lenni az emberekhez és nem mentenek meg!

Látni a kikötőt a hajótörés előtt és meghalni a nélkül, hogy partra lehessen jutni.
Meghalni, mint a sziklához láncolt Prometheus!
Meghalni egy évi martiromság után, miután az életet tiz hónapi halállal váltottam meg.
Nincs más menekvés!
Már elhaladnak a Henlopen-fok mellett!
Eltűntek! Jaj! Eltűntek!
Iszonyu iróniája végzetemnek!
Mit tegyek?
Ujra a kegyetlen sorsra bizzam magam, mely gunyt űz könyeimből?
Nem!
El vagyok szánva.
Magam ölöm meg magam.
Jobb ez, mint újabb telet tölteni egy sirban eltemetve.
A sirok a holtaknak valók.

XX.

A *Nagy Esberrer* fődélzetén.

Augusztus 8-ikán.

A házi tüzhely felé vitorlázom.

Szemem elől eltűnik Spitzberg utolsó hegycsúcsa.

A hajó, mely felvett, ugyanaz, amelyet a Henlopen-szorostól távolodni láttam.

Midőn a lábamon és kezemen ejtett négy vágásból elvérzeni kezdtem, a *Nagy Esberrer* személyzete, mely más kikötőn át került meg az Északkeleti szigetet, a földön elterülve talált és megmentett.

Tizenkilenc éves koromban kerültem Spitzbergre és tiz hónapig voltam ott. De a kísérő hajósok őszbecsavarodott hajam, redős homlokom és kihamvadt szemem láttára az hitték, hogy legalább is harmincöt vagy negyvenéves vagyok...